

บทที่ 2

เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยของนักศึกษา
ระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศึกษา สถาบันราชภัฏผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร
ตำรา หนังสือ บทความและเอกสารในการประกอบการสัมมนาตลอดจนงานวิจัยต่าง ๆ โดยมีสาระ
ของเรื่องที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
2. การอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
 - ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
 - วิธีการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
3. การศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
4. บทบาทของสถาบันราชภัฏในการจัดการศึกษา เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
5. บทบาทของนักศึกษาในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายและความสำคัญของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรมเป็นลักษณะอย่างหนึ่ง que แสดงถึงความ เป็นอารยประเทศ ประเทศที่ไม่มีวัฒนธรรม
เป็นของตนเอง ประเทศนั้นจะได้ชื่อว่าไม่มี ความเจริญเท่าเทียมกับประเทศอื่น ๆ ประเทศไทยเป็น
ประเทศหนึ่งในเอเชียอาคเนย์ที่มีวัฒนธรรมอัน เป็นเอกลักษณ์ เป็นของประเทศ ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้เป็น
สิ่งก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้คนในชาติเกิดความภาคภูมิใจในชาติของตน วัฒน
ธรรมเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของคนสืบทอดจาก รุ่นหนึ่งไปสู่อีก รุ่นหนึ่ง วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่งาม
ที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับ เป็นแบบฉบับ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีหน้าที่สำคัญคือ เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของ
มนุษย์ในทางสังคมและควบคุมสังคม สังคมจะอยู่ เป็นปึกแผ่นได้ สมาชิกในสังคมต้องมีความสามัคคีกัน
มีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน วัฒนธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในสังคมให้รวมเป็น
กลุ่มและมีความรู้สึก เป็นพวกเดียวกัน ตลอดจน เป็นโครงสร้างที่สำคัญของสังคม วัฒนธรรมจึงมีความ
หมายอย่างมากต่อชาติ ซึ่งชาติที่เจริญสมบูรณ์คนในชาติจะมีความเจริญทั้งทางวัตถุและจิตใจ (คณะ
กรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2523:3)

วัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมในท้องถิ่นคือ วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่คนธรรมดาสามัญกลุ่มหนึ่งคิดขึ้น และปฏิบัติสืบทอดกันมาทั้งนี้ เพื่อความเป็นระเบียบในสังคม สังคมไทยทุก ๆ ภาคต่างมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองซึ่งถือกันว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (สาโรช บัวศรี, 2520:1) เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์และความเป็นไทยที่บรรพบุรุษได้สร้างสืบต่อกันมาช้านานแล้ว วัฒนธรรมพื้นบ้านได้สะท้อนให้เห็นถึงความคิดและคตินิยมต่าง ๆ ของแต่ละสมัยออกมาในรูปของความงามความบันเทิงใจ และแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ดังที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2529:9) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า " ...ศิลปวัฒนธรรมไทยมีกำเนิดในท้องถิ่น แล้วได้รับการประดับตกแต่งและขัดเกลาในส่วนกลางโดยผู้เชี่ยวชาญอีกทอดหนึ่งารูปของวิวัฒนาการ ดังนั้นการฟื้นฟูทำนุบำรุงรักษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติจึงควรทำควบคู่กันไป... " และสาโรช บัวศรี (2520:4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า " ...วัฒนธรรมพื้นบ้านอาจช่วยแก้ปัญหาของสังคมได้เพราะความจริงมั่นคงของวัฒนธรรมพื้นบ้านย่อมเป็นการผนึกกำลังในท้องถิ่นและชาติ ทำให้มีเอกลักษณ์และความมั่นคงของชาติ ... " ดังนั้นวัฒนธรรมพื้นบ้านช่วยพัฒนา เศรษฐกิจและผ่อนคลายความเครียดทางอารมณ์ของสมาชิกในสังคมได้ ควรแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านสืบต่อไป เนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้านมีขอบเขตที่กว้างมากเพื่อสะดวกแก่การศึกษา จึงมีการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

ชิต แก้วเพ็ญ (2533:6) แบ่งวัฒนธรรมพื้นบ้านออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. ความเชื่อและขนบธรรมเนียมพื้นบ้าน เช่น การแต่งงาน
2. ภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น ภาษาพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน
3. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม
4. ดนตรีนาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ดนตรีพื้นบ้าน
5. บัญญัติด้านชีวิตความเป็นอยู่พื้นบ้านเช่น ยากกลางพื้นบ้าน เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น วัฒนธรรมพื้นบ้านสามารถแบ่งได้เป็นหลายประเภท ทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น ไม่ว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านจะถูกแบ่งเป็นกี่ประเภทก็ตาม งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านก็จัดเป็นมรดกทางวัตถุที่ยังคงปรากฏอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญแก่การแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของงานแต่ละท้องถิ่นที่สะท้อนถึงแนวคิดและคตินิยม รวมทั้งสภาพภูมิศาสตร์และความเป็นอยู่สมัยนั้น ๆ

มนุษย์ เป็นสัตว์โลกชนิดเดียวที่สามารถคิดหาเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา มีการแสวงหา

เหตุผลและความจริงด้วยการคิด (พัทธยา สายบุญ, 2531:53) ทำให้มนุษย์สามารถใช้ปัญญาในการคิดค้นหา เหตุผลและสามารถแก้ไขปัญหารวมทั้งสามารถประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาได้ด้วย (พระยาอนุมาณราชธเน, 2524:12) โดยหลักฐานในการสร้างสิ่งต่าง ๆ นั้นคงเห็นได้จากมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินเก่า เริ่มรู้จักเอาก้อนหินมาสกัดเป็นเครื่องมือหินกะเทาะ และมีการพัฒนาตกแต่งผิวของเครื่องมือหินอย่าง เรียบร้อยสวยงามจนเป็นขวานหินขัดที่สามารถสนองประโยชน์ใช้สอยได้ดีกว่าเดิม จากยุคหินเก่ามาสู่ยุคหินกลางเป็นระยะเวลาประมาณ 8,000-10,000 ปีมาแล้ว มีหลักฐานบางอย่างที่บ่งชี้ว่ามนุษย์เมื่อ 10,000 ปีที่แล้วรู้จักสร้างงานประเภทถักทอและเครื่องปั้นดินเผาแล้ว โดยมีการค้นพบเครื่องปั้นดินเผาหลายเส้นและลาย เชือกทาบอันเป็นหัตถกรรมประเภทถักทอ (วิบูลย์ สี่สุวรรณ, 2532:25) จากการค้นพบหลักฐานต่าง ๆ ในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าคนไทยในอดีตสามารถสร้างอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ และสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันได้มากมายหลายชนิด เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์สร้างสรรค์ออกมาในรูปแบบของศิลปะ (สงวน รอดบุญ, 2524:20) โดยปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดรูปแบบของหัตถกรรมแต่เดิมนั้นมี 2 ทางคือ ความจำเป็นในการดำรงชีพตามสภาพธรรมชาติ และชนบประเพณีความเชื่อเฉพาะถิ่น (วิบูลย์ สี่สุวรรณ, 2525:97) รวมถึงความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และความพยายามดัดแปลงแก้ไขสภาพความเป็นอยู่ได้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม (กรมวิชาการ, 2523:2-8) ซึ่งก็จะมี ความต่างกันขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่น โดยองค์ประกอบเหล่านี้เป็นตัวกำหนดสภาพทางพฤติกรรม ซึ่งอาจสนับสนุนหรืออาจเป็นอุปสรรคต่อการเกิดพฤติกรรมก็ได้ (วิมลสิทธิ์ พรยางกูร, 2530:18) ซึ่งงานแจ้งจิตวิทยาที่มีการศึกษาถึงการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์พบว่า มนุษย์จะมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในสังคมและสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ (สุชา จันทเอม, 2531:26)

จากการประดิษฐ์คิดค้นที่ทำติดต่อกันเป็นเวลานาน ทำให้มนุษย์เกิดความชำนาญและเรียนรู้ในการการเลือกสรรวัตถุดิบ เรียนรู้ในการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบของหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ ให้สามารถตอบสนองทางด้านประโยชน์ใช้สอยอย่างสูงสุด และเมื่องานหัตถกรรมนั้น ๆ มีความสมบูรณ์ในเรื่องประโยชน์ใช้สอยแล้ว ความชำนาญความเจนจัดในกรรมวิธีจะช่วยทำให้ช่างได้พัฒนาฝีมือให้สูงขึ้นส่งผลให้มีการปรับปรุงในเรื่องของความงามและความบรรจง รวมทั้งการเลือกวัสดุที่มีราคาเพื่อสนองความเชื่อ และความศรัทธา ส่งผลให้งานหัตถกรรมมีความงามมีคุณค่าทางศิลปะเป็นการพัฒนางาน " หัตถกรรมพื้นบ้าน " ที่สนองความต้องการในครัวเรือนไปสู่ " ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน " (วิบูลย์ สี่สุวรรณ, 2523:13)

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในปัจจุบันน่าจะเป็นสิ่งที่ถูกขุดค้นพบจากพื้นดิน เอกสาร

ที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น จดหมายเหตุ บันทึกของชาวต่างชาติหรือภาพจิตรกรรมฝาผนังตามอุโบสถตามวัดต่าง ๆ ล้วนเป็นประจักษ์พยานให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตของคนไทยในอดีตตั้งแต่สุโขทัย อยุธยา เรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์นั้นมีความผูกพันใกล้ชิดกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาโดยตลอด นับตั้งแต่แรกเกิดจนตาย เช่น ปลาทะเลเพียงที่เป็นของเล่นเด็ก กระบุง ตะกร้าที่ใช้ในการประกอบอาชีพหรือแม้กระทั่งโองศพลักลายตามธรรมเนียมพื้นบ้าน เป็นต้น

คำว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน นี้ยังไม่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรม แต่เราสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 3 คำคือ ศิลปะ หัตถกรรมและศิลปพื้นบ้าน

ศิลปะ เป็นงานอันเป็นความภาคภูมิใจของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความคิดความพยายามด้วยฝีมือ มี 5 ประเภท คือ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ดนตรี นาฏศิลป์รวมเรียกว่า วิจิตรศิลป์ (สมทวิง คงประยูร, 2524:1)

ศิลปะ คือ ผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากฝีมือมนุษย์และแสดงออกมาให้ปรากฏซึ่งความงาม ความประทับใจและอารมณ์สะเทือนใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกเศร้า ชื่นชม เสียใจหรือความรู้สึกใดความรู้สึกหนึ่ง (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2525:93)

หัตถกรรม หรือ craft ในภาษาอังกฤษมีรากฐานมาจากภาษาแองโกลแซกซอน แปลว่าแข็งแรง ฝีมือ ความชำนาญ เล่าให้เลี่ยมหรือตระกูลช่าง มักใช้ที่ตรงข้ามกับงานศิลปะ (โดยทั่วไปหมายถึงสิ่งของที่ประดิษฐ์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสวยงาม ที่ความพอใจเป็นหลัก (บรานี วงษ์เทศ, 2527:8)

หัตถกรรม ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า การทำด้วยฝีมือการช่าง (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2525:93-94)

ศิลปหัตถกรรม หมายถึง ผลงานซึ่งเกิดจากฝีมือมนุษย์ หรือสิ่งที่ต้องใช้ฝีมือในการประดิษฐ์ โดยมีความงามทางศิลปะแฝงอยู่ทั้งนี้อาจใช้เครื่องทุ่นแรงช่วยด้วยก็ได้ (สมมาศ ศิริวงศ์, 2532:18)

ศิลปพื้นบ้าน หมายถึง งานปราณีตหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นผลงานศิลปะที่ช่างในท้องถิ่นได้ประดิษฐ์ขึ้นตามความเห็นดี เห็นงามของตนเอง เพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยได้รับอิทธิพลจากสภาพธรรมชาติ ภูมิ ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของสังคม (วัชระ จูทะวิภาต, 2537:13)

ศิลปพื้นบ้าน คืองานของชาวบ้านทั่วไปที่ใช้ความคิด ความพยายามด้วยมือสร้างผลงานที่เรียบง่ายมีประโยชน์ใช้สอยตามลักษณะท้องถิ่น (สมทวิง คงประยูร, 2524:1)

จากคำนิยามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงหมายถึง ศิลปะประเพณีพื้นฐาน

ของคนธรรมดาสามัญโดยไม่ปรากฏตัวผู้สร้าง และเป็นการแสดงออกถึงชีวิตชุมชนซึ่งต่างไปจากการแสดงออกของสถาบันปัจเจกชนหรือแบบอย่างสากล อาจให้คำจำกัดความสั้น ๆ ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน คือประจักษ์พยานด้านหน้าที่ใช้สอยและด้านสุนทรีย์ทางวัฒนธรรมทางวัตถุอันผลิตขึ้น และใช้สอยโดยคนธรรมดาสามัญ แต่เติมสังคมไทยในอดีตส่วนใหญ่เป็นสังคมแบบชาวนา หรือสังคมแบบเกษตรกรรม เป็นสังคมที่พึ่งพาตนเองเป็นหลัก มีลักษณะทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้ (selfsufficiency) คือมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกันบ้างแต่เป็นส่วนน้อย ดังนั้นแต่ละท้องถิ่นจึงสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นอิสระ (วิบูลย์ สี่สุวรรณ, 2527:25) เมื่อลักษณะสังคมไทยในอดีตเป็นเช่นนี้ จึงทำให้แต่ละท้องถิ่นพยายามสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ให้เกิดความสะดวกสบายในการดำรงชีพของตนจนเกิดเป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านขึ้นมา ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นย่อมแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาอย่างชัดเจน ซึ่งถ้าเราในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาชั่งขึ้นหนึ่งมาเปรียบเทียบกันในด้านประโยชน์ใช้สอย หรือแม้แต่ในด้านวัสดุเราก็จะเห็นความแตกต่างลักษณะดังกล่าวนี้เกิดจากสาเหตุหลายประการคือ (อภัย นาคคง, 2526:67)

1. ความจำเป็นในการดำรงชีพ (อุทุมพร หมั่นทากการ, 2533:196-201) เนื่องจากชุมชนต่าง ๆ ในชนบทต่างมีอาชีพที่ต่างกันตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ จึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างสิ่งใช้สอยในการประกอบอาชีพที่ต่างกันด้วย เช่น ชาวนา ชาวไร่ต้องมีคราด กะอ้อมไว้ใส่ข้าว ส่วนที่อยู่ใกล้แม่น้ำก็ต้องมีเครื่องมือจับสัตว์น้ำ เช่น ลอบ ไซ ฮีฮู้ สิ่งเหล่านี้มักต้องทำกันเองในท้องถิ่นเพื่อให้ได้ตรงตามจุดประสงค์และเหมาะกับท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น กระบุงใส่ข้าวย่อมต่างจากชะลอมใส่ผลไม้ แม้กระทั่งเครื่องมือจับสัตว์น้ำก็ต้องมีความต่างกันตามระดับน้ำในแม่น้ำ ห้วย หนอง บึง ตลอดจนพันธุ์ปลาที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งความต่างทางประโยชน์ใช้สอยนี้มีความสำคัญต่อลักษณะงานสร้างสรรค์ทุกแขนงมาซึ่งเพียงแต่งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

2. สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นรวมทั้งภูมิประเทศ และภูมิอากาศ ตลอดจนถึงสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ส่วนเข้ามามีบทบาทเป็นองค์ประกอบในการสร้างสรรค์ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ลักษณะบ้านเรือนของภาคกลางที่เรียกว่าเครื่องสับซึ่งเป็นเรือนถาวรมีโครงสร้างแข็งแรง เพราะตั้งอยู่บนพื้นดินไม่ต้องกลัวน้ำท่วม ส่วนเรือนไทยตามริมน้ำต้องทำได้สูง และต้องมีความแข็งแรงเป็นพิเศษเพื่อกันฤดูน้ำหลาก หรืออาจทำเป็นเปลอยน้ำเพื่อขึ้นลงได้ตามกระแสน้ำ (วิบูลย์ สี่สุวรรณ, 2527:26-28) จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสภาพทางภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมแต่ละท้องถิ่นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านขึ้นมา

3. วัสดุ โดยธรรมชาติของมนุษย์ย่อมรู้จักนำเอาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมาดัดแปลงสร้างสรรค์ให้

เกิดประโยชน์ (อภัย นาคคง, 2526:68) โดยวัสดุที่มีอยู่ตามแถบนั้น ๆ จะเป็นตัวบังคับทำให้เกิดการแก้ปัญหาและใช้ประโยชน์จากสิ่งนั้น ๆ ให้คุ้มค่าที่สุดและตรงกับรูปแบบและหน้าที่ใช้สอย (ผดุง พรหมมูล และคณะ, 2520) เช่น ในจังหวัดจันทบุรีมีต้นกกมากตามแหล่งน้ำทั่วไป จึงมีผลิตภัณฑ์จากกกมากมายหลายชนิด ในภาคใต้ก็มีย่านลิเภามากจึงมีการนำต้นลิเภามาประดิษฐ์เป็นของใช้ เช่น กระเป่าถือ เป็นต้น การนำวัสดุต่างชนิดกันมาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ใช้สอย แม้จะสนองความต้องการทางการใช้สอยอย่างเดียวกันก็มีความต่างกันเพราะวัสดุแต่ละชนิดมีธรรมชาติและคุณลักษณะที่ต่างกันนั่นเอง

4. ขนบประเพณี ความเชื่อและศาสนา สาเหตุนี้นับเป็นสาเหตุสำคัญในการสร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทย เมื่อมองย้อนไปในอดีตจะเห็นว่าคนไทยนับถือศาสนาพุทธ อิสลาม และฮินดู ฯ (วิบูลย์ สีสวรรณ, 2527:29) กิจกรรมที่เกิดเนื่องจากศาสนาไม่มีส่วนอย่างมากในการปรับปรุงศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งแต่เดิมมุ่งแต่การใช้สอยให้ก้าวหน้าและมีความปราณีตงดงามขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางใจ เช่น เสื้อผ้าที่ส่ววัดย่อมมีความงามมากกว่าที่ใส่ในการทำงานทั่วไป เป็นต้น งานหัตถกรรมจึงเปลี่ยนเป็นงานศิลปหัตถกรรมก็เนื่องมาจากสาเหตุดังกล่าวนี้ เมื่อพิธีการและขนบประเพณีท้องถิ่นต่างกันไปเท่าใด งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านก็ย่อมมีลักษณะต่างกันไปตามนั้น

5. รสนิยมตกทอด (อภัย นาคคง, 2527:69) (traditional taste) คือ ความรู้สึกชื่นชมทางความงามที่มีมาในสายเลือดของชนแต่ละกลุ่ม ซึ่งที่แท้จริงแล้วการรับรู้ทางความงามเป็นเรื่องการสั่งสม คือ สั่งสอนกันมาจนเป็นความเชื่อ แต่ความนิยมนี้จะอยู่ในวงจำกัดที่เห็นได้ชัดคือ การใช้สีของกลุ่มชนต่าง ๆ ไม่ตรงกัน เช่น การใช้สีแดงและสีฟ้าของชาวจีนจะใช้สีใดสีหนึ่งที่เรียกกันว่า china red หรือ china blue เป็นต้น ความนิยมชมชอบทางความงามนี้จะปรากฏที่สีพื้นผิว ทรวดทรง รูปร่าง การตกแต่งรายละเอียด ยกตัวอย่างเช่น ผ้าทอภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีสีจืดจางกว่าผ้าทอของภาคใต้สาเหตุเนื่องมาจากภาคอีสานมีภูมิอากาศที่แห้งแล้งสีแสงสว่างจ้า ส่วนผ้าทอห่มเรียงของภาคใต้จะนิยมสีทึบขรึม แลดูสงบกว่า เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเราจะเห็นถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความต่างของรูปแบบและลักษณะของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งความต่างเหล่านี้จะสามารถบอกถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางภูมิศาสตร์ อาชีพ ความเชื่อ ขนบประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น การศึกษางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างลึกซึ้งซึ่งจะมีประโยชน์ทำให้เราทราบถึงความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษได้ รวมทั้งนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาฟื้นฟูรูปแบบของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเพื่อเป็นประโยชน์แก่ การศึกษาต่อไป

Warren E. Roberts (1975:233-234) ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรม

พื้นบ้าน (folk craft) ว่าเป็นงานช่างฝีมือที่เป็นไปตามรูปแบบ และประเพณีที่มืออยู่ในแต่ละท้องถิ่น การประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นตามเทคนิคและรูปแบบที่ถ่ายทอดกันครอบครัวโดยตรงจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นการถ่ายทอดโดยผู้ต้องการเรียนรู้หัตถกรรมนั้น ๆ เข้าไปรับการฝึกอบรมเป็นเวลานานจนมีฝีมือใช้งานได้ เทคนิคการประดิษฐ์และรูปแบบสิ่งประดิษฐ์อาจถ่ายทอดมาจากถิ่นหนึ่งไปอีกถิ่นหนึ่งได้เช่นเดียวกับคติพื้นถิ่นอื่น ๆ ลักษณะอีกประการหนึ่งของหัตถกรรมพื้นบ้านคือ ผลงานประเภทนี้ต้องเป็นวัสดุสิ่งของ หรือสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อคนทั่วไปเข้ามาใช้ประดิษฐ์เพื่อใช้หรือถ่ายทอดกับคนชั้นสูงเท่านั้น ได้มีนักวิชาการพื้นบ้านได้พิจารณาวัตถุแต่ละสิ่งวางตรงมาให้ความเพลิดเพลินความประทับใจทางสุนทรียภาพ หรือว่าผู้ประดิษฐ์สร้างสิ่งนั้นมาเพื่อการใช้เป็นหลัก ถ้าวัตถุนั้นมีคุณค่าทางสุนทรียภาพแก่เจ้าของหรือผู้ใช้มากกว่านักวิชาการคติพื้นบ้านถือว่า วัตถุนั้นเป็นศิลปะ (art) แต่ถ้าของชิ้นนั้นเจ้าของนำไปใช้ในการดำรงชีวิตความสำคัญด้านการใช้สอยมีมากกว่าความสำคัญด้านความงาม ของสิ่งนั้นถือเป็นงานหัตถกรรม (craft) (Henry Glassic, 1972)

เมื่องานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านหมายถึง ผลงานที่เกิดจากฝีมือมนุษย์หรือสิ่งที่จะต้องใช้ฝีมือในการประดิษฐ์ โดยได้รับการถ่ายทอดฝึกหัดอบรมกันมาครอบครัว และเป็นผลงานที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน และสนองความต้องการของคนทั่วไปโดยมีความงามทางด้านศิลปะแฝงอยู่ ดังนั้นเราอาจแบ่งงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านตามลักษณะการนำใช้สอยได้อย่างคร่าว ๆ ดังนี้ (กรมศิลปากร, 2532 : 50-54)

1. เครื่องใช้ในครัวเรือน ได้แก่ แอบ เขียนหมาก ฯ
2. เครื่องใช้ในการทำกิน เช่น เกวียน กะพ้อมใส่ข้าว ฯ
3. เครื่องประดับ เช่น คันฉ่อง เข็มขัด กำไล ฯ
4. เครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรมและความเชื่อ เช่น ตุ๊กตาเสียบบาล ฆ้อง ฯ
5. เครื่องให้ความบันเทิง เช่น ว่าว ข้อง ซอ ฯ

วิบูลย์ สีสวรรค์ (2527 : 41-43) ได้กล่าวถึงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชีวิตมนุษย์ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยที่มีอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ นั้นมีมากมายหลายชนิดซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการดำรงชีพ และทำขึ้นตามความเชื่อของคนในท้องถิ่นพอจำแนกประเภทได้ดังนี้

1. เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาทั้งเคลือบและไม่เคลือบที่มีอยู่ทุกภาคของไทย
2. การทอผ้าและเย็บปักถักร้อย ได้แก่การทอผ้าพื้นบ้านแบบต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
3. หัตถกรรมโลหะ ได้แก่งานโลหะประเภทต่าง ๆ ตั้งแต่การตีเหล็กเป็นเครื่องมือ

เครื่องใช้ การทำเครื่องประดับ ฯ

4. เครื่องจักสาน ได้แก่การสานและการถัก ซึ่งส่วนใหญ่ทำจากวัสดุธรรมชาติ
5. การก่อสร้าง ได้แก่งานสถาปัตยกรรมทั่วไปที่ต้องงาใช้ฝีมือมากในการปฏิบัติและแตกต่างกันไปตามลักษณะท้องถิ่นและความเชื่อ
6. ภาพเขียน ได้แก่ลายเส้นและงานจิตรกรรมซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับพุทธศาสนา
7. งานปั้นและสลัก ได้แก่งานประติมากรรมทั้งหลายตั้งแต่ตุ๊กตาจนถึงพระพุทธรูปและงานตกแต่งสถาปัตยกรรม อาคารสถานที่
8. การทำเครื่องกระดาช ได้แก่การทำกระดาชพื้นบ้าน เช่น การทำกระดาชสาวาว
9. ประเภทเบ็ดเตล็ด เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่อาจจัดเป็นประโยชน์ได้แน่นอน และไม่ค่อยมีการทำแพร่หลาย ไม่เป็นที่รู้จักมากนักซึ่งมีอยู่หลายชนิด เช่น การจัดดอกไม้ เครื่องเขิน การทำ เครื่องดนตรี เป็นต้น

ดังนั้นไม่ว่าเราจะแบ่งประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านออกเป็นกี่ชนิดก็ตาม งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านก็ยังคงเป็นงานที่สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้ชีวิตประจำวัน และตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อของชนบทรรมนิยม ประเพณี ความเชื่อและศาสนานั้นเอง

เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมแบบเกษตรกรรม มีการศึกษาโครงสร้างทางระบบสังคมและวัฒนธรรมของประเทศเกษตรกรรมพบว่าจะมีโครงสร้างทางระบบสังคม และวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน เป็นรูปแบบเดียวกันคือ ในด้านโครงสร้างทางสังคม ประชากรจะมีความเหมือนกันมากกว่าต่างกัน ทางด้านความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ชนชั้นทางสังคม การนับถือศาสนา (เพ็ญแข ประจันปัจนิภและคณะ, 2529:28) โดยมีสถาบันทางการปกครองและสถาบันทางศาสนามีหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์และคณะ, 2535:21-23)

ในระบบสังคมที่เป็นเกษตรกรรม อาชีพหลักของชาวบ้านคือการเพาะปลูก รองลงมาคือ การประมงและเลี้ยงสัตว์ จึงมีการสร้างงานหัตถกรรมเพื่อสนองความจำเป็นเหล่านี้ งานหัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่มีความใกล้ชิดกับคนไทยมาแต่อดีต งานสร้างสรรค์สิ่งใช้สอยที่เรียกกันว่าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมมาตลอดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ เพราะผลงานเหล่านี้ เป็นอุปกรณ์การกินอยู่หลับนอน เกื้อกูลแก่การบริโภคปัจจัยสี่อันเป็นความจำเป็นเบื้องต้นของชีวิต โดยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะช่วยทำให้เกิดความสะดวกสบายประหยัดเวลาและแรงงาน หากงานสร้างสรรค์สิ่งใช้สอยมีความปราณีตงดงามถึง เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ก็มีคุณค่าต่อจิตใจ ช่วยเป็นสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดสุนทรีย์รสรทำทำให้เกิดความสุขเบิกบานใจ เมื่อได้สัมผัสพบเห็น

เราอาจพิจารณาถึงความสำคัญของศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีต่อมนุษยชาติได้เป็น 2 ทางคือ ในด้านที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของบุคคล และในด้านที่เกี่ยวกับชุมชนและสังคมส่วนรวม

ในด้านที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของบุคคล

1. ช่วยให้เกิดความสะดวกสบาย งานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่ย่อมมีหน้าที่ทางประโยชน์ใช้สอย ช่วยอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันและในอิริยาบถต่าง ๆ ของมนุษย์ได้แก่ การนั่ง นอน ยืน เดินและการกินอยู่หลับนอน ทุกอิริยาบถเหล่านี้ย่อมต้องการสิ่งช่วยอำนวยความสะดวกยิ่งขึ้น สิ่งใช้สอยเหล่านี้จึงจำเป็นตลอดเวลาและทุกสถานที่เป็นส่วนหนึ่งงานชีวิตประจำวันของมนุษย์ และแม้ว่าความเป็นจริงภาชนะใช้สอย หม้อหุงต้ม หรือจานใส่อาหารนั้นกินเข้าไปไม่ได้เหมือนอาหาร แต่ก็เป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่จะทำให้การกินอาหารสะดวกขึ้น ถ้าปราศจากหม้อหุงข้าวและจานใส่อาหารแล้วเราก็จะกินอาหารอย่างสะดวกและเป็นปกติไม่ได้เลย เป็นต้น งานชีวิตประจำวันของเรานั้น อาจขาดศิลปะอันเป็นสิ่งสนองความต้องการทางใจได้ แต่จะขาดเครื่องใช้ใช้สอยอันเป็นสิ่งสนองความต้องการทางกายไม่ได้เป็นอันขาด งานหัตถกรรมสร้างสรรค์สิ่งใช้สอยจึงเกิดขึ้นก่อนศิลปะและมีการคลี่คลายมาตลอดควบคู่กับวิวัฒนาการด้านอื่น ๆ ของมนุษย์ (อภัย นาคคง, 2526:70)

2. คุณค่าในด้านความงามอันเป็นสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดความปรานี (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527:61-62) คุณลักษณะสำคัญของงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านคือมีความงดงามอันเกิดจากการสร้างสรรค์ด้วยมือและการบังคับอินทรีย์ต่าง ๆ งานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่กลั่นกรองออกมาจากจิตใจ เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดความคิดและระสนิยมทางความงามของผู้สร้างสรรค์ออกมาให้เห็น คุณลักษณะเช่นนี้จะช่วยทำให้เกิดความชื่นชมและสุนทรียรสแก่ผู้พบเห็น เพราะเมื่อจิตใจได้สัมผัสกับความปรานีงดงามย่อมจะทำให้เกิดความพึงพอใจและความสุขใจ ในเวลาเดียวกันนั้นความงดงามปรานีนั้นเอง จะเพิ่มความละเอียดอ่อนแก่ผู้พบเห็นเป็นลำดับ ความปรานีทางจิตใจนี้จะส่งผลไปถึงการคิดคำนึงอย่างมีเหตุผลและสำรวมระวัง ซึ่งย่อมต่อเนื่องไปถึงการควบคุม กายวาจาให้ปราศไปตามไปด้วย

3. ช่วยแสดงให้เห็นคุณค่าอันเกิดจากลักษณะเฉพาะถิ่น (local characteristic) การสร้างศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ย่อมมีวิธีการในการเลือกวัสดุที่เหมาะสมกับการใช้สอยคตินิยมในท้องถิ่นซึ่งต้องใช้เวลาในการสะสมประสบการณ์ เพื่อพัฒนาให้เกิดประโยชน์ใช้สอย และความงามที่สมบูรณ์ที่สุดจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคนจนเป็นที่ยอมรับและสืบต่อกันมา โดยแต่ละถิ่นก็จะมีคตินิยมในเรื่องความงามต่างกันจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527:69-70)

4. แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อธิบายว่าคือ พื้นความรู้ความสามารถภูมิปัญญาของคนไทยอันได้แก่ความรู้ความสามารถของชาวไทย

เราสามารถแยกภูมิปัญญาของคนไทยได้เป็น 2 ส่วนคือ ความรู้ และความสามารถ โดยความรู้ของคนไทยย่อมรวมเอาความเชื่อเอาไว้ด้วย เพราะความรู้และความเชื่อแยกออกจากกันได้ยาก (ม่องพันธุ์ มณีรัตน์ และคณะ, 2535:31-32) โดยความสามารถของคนไทยที่เราเรียกภูมิปัญญานี้ได้แก่ ความสามารถในการทำสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และสร้างสิ่งที่ดีจำเป็นในการดำรงชีพซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของคนไทยในอดีตได้เป็นอย่างดีในด้านที่เกี่ยวกับสังคมส่วนรวม

1. เกี่ยวกับเศรษฐกิจ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านโดยทั่วไปคือ การนำเอาวัสดุหรือ วัตถุดิบที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาตัดแปลงสร้างสรรค์ หรือแปรรูปให้เกิดประโยชน์ใช้สอยโดยเริ่มต้นจากการสร้างสิ่งใช้สอยสนองความต้องการของคนในครัวเรือนก่อน แล้วจึงขยายวงกว้างออกไปสนองกับความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น ในภูมิภาคและสนองความต้องการของคนในชาติ เป็นระบบการผลิตเบื้องต้น วัสดุและแรงงานในท้องถิ่นนั่นเอง การที่ครอบครัวชุมชนหรือท้องถิ่นสามารถสร้างสิ่งใช้สอยสนองความต้องการของตนเองได้เป็นเหตุทำให้ไม่ต้องซื้อหา หรือแลกเปลี่ยนสิ่งใช้สอยจากครอบครัวอื่นหรือท้องถิ่นอื่น และถ้าสามารถนำไปขายที่อื่นได้ด้วยก็จะเป็นทางทำให้เกิดรายได้ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจเบื้องต้นเช่นเดียวกับงานเกษตรกรรมเคยปรากฏเป็นตัวอย่างในประเทศที่มั่งคั่งทางเศรษฐกิจปัจจุบัน เช่น ญี่ปุ่น และจีน รากฐานทางเศรษฐกิจทั้งสองประเทศนี้เริ่มต้นจากงานหัตถกรรมแล้วแปรรูปมาเป็นอุตสาหกรรมในระยะหลัง แม้ในประเทศเราเองสมัยก่อนเคยมีอิสรภาพทางเศรษฐกิจมากกว่าในปัจจุบัน เพราะคนไทยในอดีตนั้นเป็นทั้งนักเกษตรกรรมและนักหัตถกรรม โดยประกอบอาชีพการทำไร่ไถนา พืชอาหารไว้ได้เป็นหลักและว่างจากการเก็บเกี่ยวและไถพรวนก็จะหางานหัตถกรรมสร้างสิ่งของไว้ใช้เองดังคำกล่าวที่ว่า " พว้างจากการทำนาหญิงทอผ้า ชายตีเหล็ก " เป็นต้น แม้กระทั่งเด็กเล็กออกไปเลี้ยงควายตามชายทุ่งก็จักตอกขี้วัน เชือกหรือสานกระบุงตะกร้าไปด้วย ทำให้คนไทยรุ่นก่อนไม่ต้องซื้อหาสิ่งใดจากต่างชาติ มีอิสระและความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากกว่าคนไทยในปัจจุบัน (อภัย นาคคง, 2526:71)

2. เกี่ยวกับวัฒนธรรม งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นงานสร้างสรรค์ทางวัตถุซึ่งเป็นไปตามรสนิยมทางจิตใจของมนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ที่ต่างมีความพึงพอใจในรูปร่าง ทรวดทรง สี หรือลวดลายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามรสนิยมที่ตกทอดสะสมกันมาในสายวัฒนธรรมของมนุษย์แต่ละชาติพันธุ์ การที่ผู้คนได้ใช้สอยสิ่งของที่มีลักษณะเป็นของตน หรือได้พบเห็นสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติตนอยู่เป็นประจำ มีลักษณะเช่นเดียวกับการได้พูดได้เขียนภาษาของตน ได้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของตนอยู่เป็นประจำย่อมเป็นหลักประกันว่าของ ๆ คนจะไม่สูญหาย งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

จึง เป็นสิ่งที่มีผลเกี่ยวโยงต่อวัฒนธรรมโดยตรง

ในปัจจุบันองค์การสหประชาชาติได้มีความมุ่งมั่นที่จะรักษา และผดุงส่ง เสริมให้วัฒนธรรม ของแต่ละชาติได้ก้าวหน้าขึ้นตามวิถีทางแห่งตน เพราะมีหลายชาติที่ได้สูญเสียเอกลักษณ์แห่งตนไปอย่าง นำเสียดายเพราะหลงไปนิยมของวัฒนธรรมของชาติอื่น และได้กลายเป็นเมืองขึ้นของวัฒนธรรมของ ชาติอื่น ๆ ไปโดยปริยาย

3. เกี่ยวกับอาชีพ (วัฒนธรรม จุฬารีกาต, 2537:26) การประกอบอาชีพช่างหัตถกรรมจัด เป็นสัมมาอาชีพอย่างแท้จริง เพราะเป็นการสร้างความสะดวกสบายและสร้างสิ่งแวดล้อมที่สุนทรีย์ให้กับ เพื่อนมนุษย์ ในกระบวนการทำงานก็ได้สร้างมลภาวะหรือความทุกข์ยากเดือดร้อนให้กับผู้ใดทั้ง เป็น งานอิสระสามารถประกอบงานได้ด้วยตัวคนเดียวเพราะเป็นงานที่อาศัยความคิดอ่านสร้างสรรค์ และมีอานการทำงานเป็นหลัก ต้องการเครื่องมือเครื่องทุ่นแรงแต่น้อย จึงเป็นอาชีพที่ไม่ต้องลงทุนลง แรงมากเหมือนงานเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม อนึ่งงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านสามารถทำได้ทุก ฤดูกาล การใช้เวลาต่อเนื่องกันเช่นนี้เป็นทางให้ประชาชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ไม่หมกมุ่นอยู่ วนอบายมุข งานช่างศิลปหัตถกรรมนี้หากยึดเป็นอาชีพอย่างจริงจัง ก็จะสามารถมั่นคงและก้าวหน้าได้ เช่นเดียวกับสัมมาอาชีพอื่น ๆ เพราะธรรมชาติการทำงานช่างนั้นยิ่งทำก็ยิ่งชำนาญจะสะสมความคิด อ่านและเทคนิควิธีการเพื่อทำให้งานก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ

4. เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ คือ การปรับปรุงชาติบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้า ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ซึ่งต้องปรับปรุงทั้งทางวัตถุและจิตใจให้ เจริญก้าวหน้าไป พร้อมกันทางวัตถุ ได้แก่การปรับปรุงสร้างสรรค์ หรือใช้สอยสิ่งที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์ได้คุ้มค่า เป็นต้นว่าการใช้ทรัพยากรหรือพลังงานต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ทางการผลิตเพื่อแสวงหารายได้ เข้าประเทศงานหัตถกรรมนั้นสามารถปรับปรุงการผลิตให้ได้ผลเท่าเทียมกับเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม เพราะงานหัตถกรรมเป็นการผลิตเบื้องต้นไม่ต้องอาศัยทุนหรือเครื่องมือมากมายเหมือนงานอื่น เนื่องด้วย เป็นงานที่ต้องการเพียงบุคคลที่มีกิจนิสัยทางการงานเท่านั้น ทั้งยังสามารถทำได้ทุกสภาพ อากาศทั้งกลางวันและกลางคืน อนึ่งการนำเอาวัตถุดิบในท้องถิ่นมาแปรรูปขึ้นท้องถิ่นโดยกำลังแรง งานคนงานท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นด้วยย่อมมีคุณค่าทาง เศรษฐกิจรอบด้าน นับเป็น เป้าหมายที่สำคัญยิ่งของการพัฒนา

ส่วนการพัฒนาด้านจิตใจซึ่งต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านวัตถุ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ก็จะมีส่วนช่วยอยู่มากในเรื่องการทำให้เกิดความปราณีต เรียบร้อย เพราะเมื่อมีสิ่งใช้สอยที่มีหน้าที่ คอยสนองความต้องการเฉพาะทางมีจำนวนเพียงพอ ย่อมจะเกิดระเบียบขึ้นในชีวิตประจำวันอีกทั้งสิ่ง

วิชาชีพมีความงดงามปราณีตด้วยก็จะเป็นสิ่งแวดล้อมมาทำให้เกิดการพัฒนาด้านจิตวิญญาณอยู่ตลอดเวลา แม้ผู้คนส่วนหนึ่งงานสังคมมีอาชีพทางศิลปหัตถกรรมได้สัมผัสความงามความปราณีตอยู่เป็นกิจ จิตใจของคนเหล่านี้ย่อมปราณีตอ่อนโยน งานที่สุดก็จะเป็นพวกสร้างสันติสุขให้แก่ชุมชนและสังคม (อภัย นาคคง, 2526: 72-73)

5. เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ ความมั่นคงของชาติย่อมเกิดขึ้นได้เพราะความเป็นปกติสุขของผู้คนที่เป็นพลเมืองของชาติ และความปกติสุขของพลเมืองย่อมเป็นผลต่อเนื่องมาจากการมีอาชีพการงานแสวงหารายได้เลี้ยงตนโดยสุจริต ชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีความมั่นคงทั้งทางวัฒนธรรมทางวัตถุและทางจิตใจ สังคมมีความเจริญก้าวหน้าตามขั้นตอนที่ถูกต้องที่ควร และอยู่บนรากฐานทางประวัติศาสตร์ของตนเอง

ในสังคมที่ประชาชนอยู่เป็นปกติสุข ประเทศชาติมีความมั่นคงทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ประชาชนย่อมมีงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นเสมือนอารมณ์ส่วนหนึ่งของชีวิต ด้วยเหตุนี้ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติจึงได้ถือเอาสิ่งประดิษฐ์กรรมสิ่งใช้สอยและการสร้างสิ่งงดงามเป็นสิ่งวัดระดับความเจริญของมนุษย์ตลอดมา จึงปรากฏว่าในอารยประเทศที่มั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และมีความมั่นคงทางวัฒนธรรมทางตะวันตกและตะวันออกต่างสนับสนุนการบำรุงรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ก้าวหน้าไปพร้อมกับการพัฒนาด้านอื่น เพราะความก้าวหน้าไปพร้อมกันทุกด้านนั้นคือความมั่นคงของชาติ

ดังนั้นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงมีความสำคัญมาก ไม่ว่าจะเป็นในแง่การสนองความสะดวกสบายให้ชีวิต คือความต้องการทางกายและความต้องการในเรื่องความงามคือทางจิตใจนอกจากนี้ยังถือเป็นเครื่องกำเนิดของแต่ละกลุ่มชนที่อยู่นอกเหนือจากอิทธิพลของเจ้าขุนมูลนายมีเอกลักษณ์ร่วมกันโดยเฉพาะ ซึ่งก็แปลกแยกกันไปตามท้องถิ่นและชีวิตความเป็นอยู่ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงมีลักษณะเป็นไปตามคติ และประเพณีนิยมแต่ละกลุ่มชนปรากฏออกมาเสมอ โดยงานเหล่านี้จะแสดงให้เห็นพุทธปัญญาของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย (วิบูลย์ สีสุวรรณ, 2525: 96) ซึ่งในบางวัฒนธรรมผลงานทางศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะสะท้อนค่านิยมความชาติส่วนตัว ในวัฒนธรรมเหล่านี้การขาดสัดส่วนถือว่าทำให้สิ่งประดิษฐ์มีรูปแบบสับสนลวดลายต่างกันไปไม่ซ้ำซากน่าเบื่อ (Boas, 1992: 41)

ในปัจจุบันนี้เราก็คือว่าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของโลกเพราะมันเปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนความแตกต่างของประชากรทุกมุมโลก ตัวของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเองเป็นทั้งสากลและสมบัติของนานาชาติ เป็นตัวแทนของท้องถิ่นของภูมิภาคและของชาติเพราะมันถูกผลิตขึ้นตามบุคลิกที่ต่างกันทางด้านวัฒนธรรม บุคลิกลักษณะ วัสดุ ความเชื่อ ประเพณีศาสนา ดนตรี และการละเล่นที่โลกถือว่าเป็นของสากล เพราะมีลักษณะที่แสดงออกเป็นตัวของตัวเองที่มนุษย์ทุกคน

เหล่าสามารถใช้เป็นสื่อความเข้าใจได้ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านก็เช่นเดียวกันใคร ๆ สามารถจะศึกษา และชื่นชมกันได้เช่นกัน (สมหวัง คงประยูร, 2524:3)

ดังที่กล่าวมาแล้วว่างานหัตถกรรมชิ้นแรกของโลก สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่มนุษย์หินเริ่มนำวัสดุใกล้ตัวคือ ก้อนหินมาแกะเพาะเป็นเครื่องมือช่วยสับ ตัดทำสิ่งต่าง ๆ มีรูปร่าง และขนาดที่เอื้อประโยชน์ต่อคนตามต้องการ งานหัตถกรรมในยุคแรกจึงหวังเพียงเพื่อประโยชน์ใช้สอยล้วน ๆ มิได้สร้างสรรค์ให้เกิดความสวยงามแต่อย่างใด (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527:23-24) ต่อมามนุษย์พัฒนาวิถีชีวิตเพิ่มขึ้น มีการระดมความคิดความสามารถและสืบทอดทำรุ่นลูกหลานต่อกันมาจนพัฒนาวิถีชีวิตให้มีสังคมเป็นกลุ่มก้อน มีการร่วมมือกันทำงานเพื่อประโยชน์ต่อกันงานหัตถกรรมจึงมีการปรับปรุงยิ่งขึ้นโดยวัสดุอื่น ๆ เพิ่มขึ้น เช่น ไม้ ใยสัตว์ ฯ จนเริ่มนำดินเหนียวมาปั้นทำเครื่องจักสานและทำสิ่งทอเส้นใย ในช่วงนี้มีการผนวกความคิดสร้างสรรค์ในด้านความงามทางศิลปะเข้ามาบ้าง (วิวิศชัย บุญศักดิ์, 2533:13) สังคมได้มีการพัฒนาขึ้นเป็นบ้านเมือง แต่งานหัตถกรรมพื้นบ้านทั่วไปยังคงมุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก แต่มีงานหัตถกรรมบางส่วนที่ผลิตให้กับคนชนชั้นปกครองที่ต้องการความพิถีพิถัน ความสวยงาม และเกิดค่านิยมในการนำวัสดุมีค่ามาใช้ และยังมีพวกหัตถกรรมที่ผลิตด้วยความศรัทธาทางศาสนาที่ยังมีการทุ่มเททั้งเวลาและฝีมือมากขึ้น จนเกิดเป็นกลุ่มช่างหรือผู้ชำนาญงานโดยเฉพาะ

ในประวัติศาสตร์ของคนไทย นักโบราณคดีกลุ่มหนึ่งมีความเชื่อเรื่องคนไทยอพยพลงมาจากทางใต้ของประเทศจีนเรื่อยมาจนถึงที่อยู่ปัจจุบัน โดยแต่เดิมคนไทยเป็นชาติที่มีความเจริญทั้งทางวัฒนธรรมและการปกครอง รู้จักการทอผ้าและเลี้ยงไหม ครั้นถูกกดขี่จากคนจีนจึงอพยพลงทางใต้และแสวงหาทำเลใหม่ที่สมบูรณ์สำหรับเพาะปลูกมากกว่า และได้ตั้งอาณาจักรขึ้นเชื่อว่าน่าเจ้าเป็นที่รวมของชนเผ่าต่าง ๆ จนศตวรรษที่ 13 โคนกองทัพกุบไลข่านของมองโกลุกรานจึงอพยพลงมาและกระจายกันตั้งถิ่นฐานในทวีปเอเชียที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันแยกเป็นอาณาจักรเล็กอาณาจักรน้อย และเป็นรัฐอิสระในด้านการปกครองและการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม (สมหมาย เปรมจิตต์และคณะ, 2528:8) หลักฐานที่ปรากฏหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับอาณาจักรต่าง ๆ มักเป็นด้านวัตถุที่แสดงออกถึงความต่างทางศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมอาณาจักรเหล่านี้ต่างก็มีการปกครองด้วยกษัตริย์ และมีศาสนาเป็นเครื่องสนับสนุนอำนาจของกษัตริย์ อาณาจักรที่เก่าที่สุดของประเทศไทยคือ อาณาจักรทวารวดี (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2532:28) มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 มีการค้นพบเหรียญเงินที่จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี เป็นต้น (สุภัทรทิศ ดิศกุล, 2522:5) และมีงานศิลปหัตถกรรมจำนวนมากที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันและสนองความเชื่อ และใช้ในพิธีกรรมตลอดจนเครื่องประดับ

ต่าง ๆ และเหรียญเงิน ในภาคอีสานราวพุทธศตวรรษที่ 16 มีการค้นพบเครื่องปั้นดินเผาที่มีการรับเอาอิทธิพลของขอมเป็นเครื่องปั้นดินเผาแบบแกร่ง (stone ware) และแบบเคลือบ (glazed ware) ต่อมาอาณาจักรศรีวิชัยมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-18 มีอาณาเขตครอบคลุมภาคใต้ของไทย มีการค้นพบงานหัตถกรรมชนิดหนึ่งคือ การหล่อโลหะด้วยสัมฤทธิ์ ในสมัยอาณาจักรลพบุรีก็มีการค้นพบ เทวรูป และพระพุทธรูป ที่แสดงการนับถือทั้งพุทธและพราหมณ์ในสมัยนั้น มาถึงอาณาจักรเชียงแสน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-23 มีการค้นพบพระพุทธรูปที่มีลักษณะคล้ายพระพุทธรูปแบบपालะของอินเดียหล่อด้วยสัมฤทธิ์ อาณาจักรสุโขทัยมีการค้นพบพระพุทธรูปซึ่งมีความงามแสดงถึงเทคนิคที่สูงของช่างอีกด้วย ในสมัยอยุธยาราวพุทธศตวรรษที่ 19-23 มีการรวบรวมงานศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ รวมทั้งปราณีตศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาก่อตั้งเป็นหน่วยงานที่เรียกว่าช่างสิบหมู่ งานศิลปหัตถกรรมที่ขึ้นชื่ออย่างมากคือ เครื่องมุกและชามเบญจรงค์ รวมถึงงานแกะสลักไม้ที่แสดงถึงความชำนาญและปราณีตอย่างมากของช่าง (สุภัทรทิศ ศิศกุล, 2522: 34-37) ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์เริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ. 2335 ก็มีการบำรุงงานช่างต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาและมีการส่งเสริมการรักษานบธรรมเนียบประเพณีตลอดจนศิลปวัฒนธรรมไว้เช่นเดิม (สมหมาย เบรมจิตต์และคณะ, 2528: 11) ในสมัยปัจจุบันสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้ทรงริเริ่มส่งเสริมให้ชาวบ้านประกอบอาชีพงานฝีมือ เพื่อหารายได้เสริมจากงานเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพหลักพร้อมทั้งเป็นการอนุรักษ์ และฟื้นฟูหัตถกรรมไทยโบราณที่กำลังเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลาและความนิยมเพื่อให้มีผู้สานต่อไป ดังนั้นในพ.ศ. 2519 จึงมีการก่อตั้งมูลนิธิศิลปาชีพขึ้นเพื่อการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน (วิวัฒน์ชัย บุญญภัคดิ์, 2533: 13-14)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าในประวัติศาสตร์ของชาติไทย งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านคงมีบทบาทควบคู่กันไปกับชีวิตประจำวัน หรือเป็นสิ่งของที่ทำขึ้น เพื่อสนองความศรัทธาและความเชื่อหรือเพื่อการแลกเปลี่ยนค้าขาย สิ่งเหล่านี้นับว่ามีความสำคัญในอันที่จะเป็นรากฐานในการเกิดวัฒนธรรมของชาติซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการที่เราจะดำรงความเป็นชาติเอาไว้เราจึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมเหล่านี้เพื่อความ เป็นปึกแผ่นของชาติ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าแต่เดิมสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ยังชีพด้วยการเพาะปลูกโดยอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ระบบการผลิตแบบดั้งเดิมที่อาศัยธรรมชาติมันเองทำให้คนไทยทั่วไปมีเวลาว่างจากการไถหว่านและเก็บเกี่ยว ประชาชนได้ใช้เวลาว่างเหล่านี้มาสร้างสรรค์วัฒนธรรมและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อสนองความต้องการของครอบครัวและชุมชนได้เองมาโดยตลอด สังคมไทยจึงมีความเป็นปกติสุข และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมมาโดยตลอดในประวัติศาสตร์อันยาวนาน ครั้นเมื่อเรามีการพัฒนาประเทศตามการเปลี่ยนแปลงของโลก คือเริ่มเมื่อกลาง

คริสศตวรรษที่ 19 ที่เห็นได้ชัดคือ อิทธิพลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนกรรมดั้งเดิมของชาวนา (ปราณี วงษ์เทศ, 2527:9) สถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้คือ ศิลปทัศนกรรมพื้นบ้านอยู่ในลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และในบางแห่งก็อาจกล่าวได้ว่าสลายตัวไปเลยทีเดียว (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2521:179) อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมของชีวิต อาชีพ การทำมาหากินและค่านิยมต่าง ๆ ของประชาชนซึ่งรวมเรียกว่าวัฒนธรรมอย่างรุนแรง

พิศวง ธรรมพันทา (2523:172) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแบบของวิถีชีวิตทางความคิด ความเชื่อ กฎเกณฑ์ ค่านิยม ขรบทัตถฐาน และรูปแบบของศิลปะ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจเกิดได้ทั้งภายในและภายนอกการเปลี่ยนแปลงภายใน มีสาเหตุมาจากการประดิษฐ์ (discovery of invention) และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายนอก เรียกว่า การกระจ่าย (diffcovery) ก็ได้ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับภาวะถือปฏิบัติของคนในสังคม พฤติกรรมของสังคมมี 2 แบบ คือ พฤติกรรมในอุดมคติ (ideal behavior) และพฤติกรรมที่เป็นจริง (actual behavior) ถ้าเลือกประพฤติปฏิบัติตามอุดมคติก็น่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเพียงเล็กน้อย จากปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ในสังคมไทยจะเห็นว่าวัฒนธรรมของไทยกำลังอยู่ในห้วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่รวดเร็ว เพราะมีพฤติกรรมที่ปฏิบัติสอดคล้องในการรับวัฒนธรรมหรือเฟื่องเลี้ยงค่านิยมทางเศรษฐกิจมากกว่า จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมสูง

อาานท์ อากาภิรมย์ (2525:50-57) กล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดจาก

1. การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศจะกระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อควบคุมความผันแปรการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว
2. การเปลี่ยนแปลงความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีเชาวิปัญญสูงขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดอยู่ตลอดเวลาจึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อแสวงหาและตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้น
3. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น จำนวนของประชากรเพิ่มขึ้น จึงมีการแข่งขันระกอบอาชีพมากขึ้นเป็นปัญหาสังคม จึงต้องหาวิธีการและสร้างระเบียบปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาคืออยู่ยากดังกล่าว
4. การแลกเปลี่ยนนิยมวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคมจึงมีการติดต่อสื่อสารกันตลอดเวลา

การคมนาคมติดต่อทำได้ดีสะดวกรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหีบหีบยืมวัฒนธรรมจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง มักจะปรากฏว่า มนุษย์ในสังคมที่กำลังพัฒนาอีกนิยมหีบหีบยืมวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญแล้ว เมื่อวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปอย่างรวดเร็ว ก็จะทำให้เปลี่ยนบุคลิกลักษณะของวัฒนธรรมนั้น ๆ ทั้งหมดเอกลักษณ์ของตนเอง ความสำคัญของสัญลักษณ์ของตนและของส่วนรวม เปลี่ยนไปมาก จนในที่สุดก็จะไม่มีสิ่งใดเหลือแสดงลักษณะของวัฒนธรรมเดิมของตนเองต่อไป ฉะนั้น การที่วัฒนธรรมจะมีความเจริญงอกงามได้ก็ต้องมีหลักในการเปลี่ยนแปลง คือ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลง และมีการเคลื่อนไหว แต่ในขณะเดียวกันควรต้องมีเสถียรภาพอยู่ด้วย แต่สังคมไทยในปัจจุบันอยู่ในสภาพที่รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตสำนึกมากขึ้นจนละเลยที่จะสนใจ และปฏิบัติตามวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาบางประการที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติ จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น น่าที่จะเป็นการเพิ่มของประชากรที่รวดเร็ว การขาดทรัพยากรและการเกิดสิ่งใหม่โดยเฉพาะในชนบท มีการสร้างถนน เขื่อน มีบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น น้ำมันประปา ไฟฟ้า ให้แก่ชุมชนในตัวเมืองแต่การพัฒนาและบริการดังกล่าวของรัฐมิได้เป็นอย่างทั่วถึง คนในชนบทส่วนใหญ่ต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ เช่นเดียวกับที่บรรพบุรุษได้เจอมาก่อน สภาพดังกล่าวทำให้เกิดแรงผลักดันให้คนในชนบทหลั่งไหลเข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อแสวงหารายได้และความสะดวกสบายที่มากกว่า ทำให้ระบบสังคมในชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลง

วัฒนธรรมการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ คือ มีการรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ที่เห็นได้ชัดงานศิลปหัตถกรรมที่เกี่ยวกับเครื่องใช้บางอย่าง เช่น ตะกร้า ฝาชี ฯลฯ ถูกแทนที่ด้วยพลาสติก เป็นต้น ในขั้นแรกการจักสานด้วยฝีมือปราณีต และมีรูปแบบที่สวยงามเริ่มหมดไปก่อนพร้อมกับคนรุ่นเก่าที่มีฝีมือวิไลวิเศษ (ศรีศักร วัลสีภคตม, 21:180) คนรุ่นหลังมีความสามารถแต่จักสานได้แต่ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของศิลปะ และความปราณีตสวยงาม ช่างฝีมือที่หลงเหลืออยู่ก็ขาดกำลังใจในการทำงาน อันเนื่องมาจากการผลิตในปัจจุบันตกอยู่ในมือพ่อค้าคนกลาง (ปราณี วงษ์เทศ, 2527:12) ดังนั้นเมื่อสินค้าพลาสติกเผยแพร่เข้ามา ก็รับมาโดยง่าย ทำให้ขาดการสืบทอดรวมทั้งความเข้าใจถึงเทคนิควิธีงานการสร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านขาดช่วงไป โดยรับเอารูปแบบใหม่และสีที่สดใสเข้ามาแทนที่ เครื่องจักสานที่หลงเหลืออยู่ก็ขาดความเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เพราะคนในหมู่บ้านไม่มีเวลามาตั้งจักสาน หรือต้องหางานอื่นทำนอกเหนือจากการทำนา เป็นการเสริมรายได้และหักมาพึ่งสินค้าที่ค้าจากตลาดชั้นแทน เช่น สุ่ม ชะลอม กระบุง ฯลฯ เครื่องมือเครื่องใช้เหล่านี้ที่เคยมีรูปแบบเฉพาะถิ่นก็หมดไป ก่อให้เกิดเป็นรูปแบบทั่วไปขึ้น เป็นการสูญเสียลักษณะเฉพาะถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปหัตถ

กรรมพื้นบ้านที่สำคัญ (วิบูลย์ สีสวรรณ, 2525:100) ดังนั้นข้อสันนิษฐานที่ว่าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านสูญสลายไปเพราะความเจริญทางวัฒนธรรม ทำให้คนในท้องถิ่นต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ นับเป็นข้อสันนิษฐานที่เป็นความจริง

นอกจากนี้การพัฒนาที่สำคัญ และอาจกล่าวได้ว่ามีผลกระทบก่อให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลก็คือ การพัฒนากิจการท่องเที่ยวและธุรกิจอุตสาหกรรมเกิดการขยายตัวอย่างมาก มีการรับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาอย่างแพร่หลาย โดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจการที่สำคัญในการนำเงินเข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาล และสินค้าที่เป็นที่นิยมมากจนมีความต้องการในตลาดต่างประเทศ คืองานหัตถกรรมพื้นบ้าน มีการสั่งซื้อสินค้าพื้นเมืองไปยังต่างประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้รวมทั้งโบราณวัตถุด้วย (บราวน์ วงษ์เทศ, 2527:12) ในระบบอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าหัตถกรรมเพื่อเป็นของที่ระลึกได้มีการกำหนดรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย มีทั้งการคิดประดิษฐ์เองและทำตามแบบอย่างอื่น เช่น แต่เดิมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนทำแต่ตุ่มน้ำ โห เป็นสินค้าพื้นเมือง ต่อมาผู้ไปตั้งโรงงานผลิตก็มีการกำหนดรูปแบบและจ้างคนผลิต คนออกแบบก็ไม่ใช่ช่างชาวบ้านอีกต่อไป แต่เป็นศิลปินจากเมืองหลวง สินค้าที่มีรูปแบบต่างไปเช่นนี้จะได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นสินค้าหัตถกรรมของต่างประเทศเกินระดับพื้นบ้านไปแล้ว (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2521:181) ส่วนในเรื่องระบบการผลิตเดิมชาวบ้านคนหนึ่งจะสร้างชิ้นงานด้วยคน ๆ เดียว แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเป็นระบบอุตสาหกรรมคน ๆ หนึ่งหรือครอบครัวหนึ่ง ๆ ก็จะเลือกทำเฉพาะสิ่งที่ตนเองถนัดเพียง 2-3 อย่างเท่านั้น เช่น เลือกทำแต่เฉพาะที่เป็นตุ้ตะกร้า เป็นต้น ทำให้คนที่มีความสามารถในงานชิ้นนั้น ๆ อย่างจริง ๆ ลดน้อยลงไปอีก ปัจจุบันงานจักสานในชนบทได้กลายเป็นอาชีพหลักของครอบครัวแทนการทำนา โดยสินค้าหัตถกรรมที่ผลิตได้นี้จะถูกส่งไปยังพ่อค้าคนกลางและส่งขายทั่วประเทศ โดยบางที่ก็จะมีพ่อค้าจากเมืองหลวงมาติดต่อกับชาวบ้านโดยตรง มีการพัฒนาสินค้าให้เป็นรูปแบบที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น รูปแบบและประเภทของสิ่งของจะถูกกำหนดจากความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ ชาวบ้านผู้ผลิตไม่มีโอกาสกำหนดเองได้ ในสภาพเช่นนี้แสดงให้เห็นว่างานหัตถกรรมเหล่านี้เป็นพื้นเมืองก็แต่เทคนิคและมีอานการประดิษฐ์เท่านั้น การสร้างรูปแบบและประโยชน์ใช้สอยไม่มีสภาพเป็นพื้นบ้านแต่อย่างใด (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2521:182)

วิโรจน์ ศรีสุขโร (2529:1-10) ได้เสนอถึงสาเหตุที่ทำลายศิลปพื้นบ้านคือ

1. ค่านิยมการรับรู้ข่าวสารทางวิทยุ โทรทัศน์ เช่น นิลลีย์ เครื่องใช้ ฯ
2. วัสดุสมัยใหม่
3. ทหาระทางเศรษฐกิจ

4. ภาวะทางการสนับสนุน เช่น วิชาการ วัสดุดิบ ภาวตลาด เป็นต้น

ปัญหาส่วนใหญ่ของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องปั้นดินเผา งานแกะสลัก ฯลฯ จะมีสภาพคล้ายคลึงกันในแต่ละภูมิภาค คืออยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม โดยปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสามารถแบ่งเป็น 3 ด้านคือ

1. ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านในชนบท ที่เกิดจากผลกระทบของการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยมีเป้าหมายที่มุ่งเอื้อต่อความต้องการและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น
2. ปัญหาเกี่ยวกับเอกลักษณ์และคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเอง
3. ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรทางวัฒนธรรมที่มีสถานภาพตกต่ำ ทำให้ช่างฝีมือหมดกำลังใจในการทำงาน ปัญหานี้เกี่ยวกับค่านิยม ค่านิยมสังคมที่มีต่อช่างศิลป์อีกด้วย (บราวน์ วงษ์เทศ, 2527 : 18-19)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างมาก โดยเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ในทางสังคม วัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อสังคมในท้องถิ่น คือวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งมีความต่างกันขึ้นอยู่กับสังคมในแต่ละท้องถิ่น โดยวัฒนธรรมพื้นบ้านจะสะท้อนให้เห็นถึงความนึกคิดและคตินิยมต่างๆ ของแต่ละสมัยและแต่ละกลุ่มชนออกมาในรูปของความงาม ความบันเทิงใจ และแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านถูกจัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงเหลืออยู่บ้างตามท้องถิ่นต่าง ๆ โดยสาเหตุที่เกิดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านได้แก่ ความจำเป็นในการดำรงชีพ สภาพภูมิศาสตร์ วัสดุ วัสดุ สนิมตกทอด ขนบประเพณี ความเชื่อและศาสนา เราอาจพิจารณาถึงความสำคัญของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านได้เป็น 2 ทางคือความจำเป็นเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของบุคคล ได้แก่การสร้างความสะดวกสบายให้ชีวิต และคุณค่าทางใจในด้านของความงาม อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่เกิดจากลักษณะเฉพาะถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนในด้านที่เกี่ยวกับสังคมส่วนรวม ซึ่งแต่เดิมคนไทยในอดีตมีลักษณะทางเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองเป็นหลัก มีการนำวัสดุธรรมชาติมาดัดแปลงใช้สอยสนองความต้องการของครอบครัวและแลกเปลี่ยนซื้อขายกับชุมชนอื่น ทำให้เกิดรายได้เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจเบื้องต้น ในด้านวัฒนธรรมก็ถือเป็นงานสร้างสรรค์ทางวัตถุที่เป็นไปตามวิสัยนิยมตกทอดที่สะสมกันมาในสายวัฒนธรรม และในด้านที่เกี่ยวกับอาชีพและความมั่นคงของชาติ คือเป็นงานที่ทุกคนสามารถทำได้ โดยอาชีพวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาดัดแปลงเป็นอาชีพ ทำให้เกิดความมั่นคงแก่ครอบครัวและชุมชนได้ ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองหลวง อีกทั้งมีผลด้านการพัฒนาประเทศโดยนำสิ่งที่มีอยู่มาสรรสร้างให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าเพื่อแสวงหารายได้เข้าประเทศเมื่อคนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีอาชีพที่มั่นคงสามารถเลี้ยงชีพด้วยอาชีพที่สุจริต ชุมชนก็จะมี ความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมก็จะเจริญก้าวหน้า

ส่งผลการพัฒนาประเทศ จะเห็นได้ว่าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความสำคัญอยู่มากแต่ในสภาพปัจจุบัน งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองซึ่งรวมเรียกว่า วัฒนธรรม ก่อให้เกิดปัญหาการเสื่อมถอยของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น เครื่องใช้ที่เป็นจักสานดั้งเดิมถูกแทนที่ด้วยพลาสติก ช่างฝีมือรุ่นเก่าที่ไม่มีมือกำลังจะหมดไป การผลิตงานหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่ในมือพ่อค้าคนกลาง การพัฒนาสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อเป็นของที่ระลึก เป็นต้น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้การทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สนองความต้องการแต่ละท้องถิ่นหมดไป เกิดเป็นรูปแบบทั่วไปและขาดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น จากสภาพการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว ไม่ว่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาจากปัจจัยใด ๆ ก็ตามจึงเป็นเรื่องที่เราทุกคนควรศึกษาตระหนัก และร่วมกันอนุรักษ์ส่งเสริม เพื่อให้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านคงอยู่ต่อไป

2. การอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ความหมายของคำว่า อนุรักษ์ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525:893) ให้ความหมายว่า การอนุรักษ์คือ การรักษาให้คงเดิม การอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติคือ การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพใช้ได้นานที่สุดและเกิดประโยชน์มากที่สุดและสูญเสียน้อยที่สุด การอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมก็คือ การรู้จักรักษาไว้ให้มีคุณค่าสืบไปหรือให้อยู่ในสภาพคงเดิม (ไขแสง สุวัฒนะ , 2530:1)

การอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพฤติกรรมของการรักษา การถ่ายทอด และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสภาพอันแท้จริงของสังคมและธรรมชาติที่แวดล้อมเพื่อให้วัฒนธรรมของสังคมดำรงอยู่ และเจริญงอกงามตลอดไป ดังที่พระยาอนุมานราชธน (2516:16) ได้กล่าวว่า " วัฒนธรรมของชาติใดจะเจริญงอกงามให้สัมพันธ์กับความหมายของคำว่าวัฒนธรรม ก็อยู่ที่รู้จักเอาสิ่งดีเข้ามาและผลักเอาสิ่งที่ไม่ดีออกไป "

วัฒนธรรมพื้นบ้านปัจจุบันได้ทวีความสำคัญมากขึ้นเพราะเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรม ความเจริญรุ่งเรือง หรือความก้าวหน้าของสังคมในอดีตซึ่งเป็นฐานเชื่อมโยงมาถึงปัจจุบัน ทุกชาติทุกภาษาต่างมีนโยบายที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความต้องการที่จะศึกษารวบรวมวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ให้คงอยู่เพราะเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ ส่วนใหญ่มีกำเนิดมาจากวัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งสิ้นดังนั้นผลงานวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยจึงควรที่จะสงวนรักษา ศึกษาค้นคว้า วิจัยและรวบรวมไว้ซึ่งลักษณะการกระทำ เช่นนี้รวมเรียกว่าการ

อนุรักษวัฒนธรรมพื้นบ้าน (กรมศิลปากร, 2526:17-18)

การอนุรักษวัฒนธรรมพื้นบ้านไม่ให้อุบายไปนั้นมิได้หมายถึงการที่จะช่วยกันเก็บรักษารวบรวมหรือนำเอาวัสดุเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านไปเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ หรือในศูนย์เอกสารแต่อย่างใดเท่านั้น แต่การอนุรักษวัฒนธรรมพื้นบ้านควรเป็นพฤติกรรมของการรักษา และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เหมาะสมกับสภาพแท้จริงของสังคม และธรรมชาติที่แวดล้อมเพื่อให้อุบายวัฒนธรรมพื้นบ้านสามารถดำรงและเจริญงอกงามตลอดไป ดังที่ จ้างง ทองประเสริฐ (2526:22) ได้กล่าวไว้ว่า " วัฒนธรรมเปรียบเสมือนน้ำในสระที่อยู่นิ่ง ๆ เมื่อไม่มีการถ่ายเทแล้วน้ำในที่สุดจะกลายเป็นน้ำเน่า แต่ถ้าหากตักน้ำเน่าทิ้งหมดแล้วเอาน้ำใหม่ใส่เข้ามาแทนปลาที่อยู่ในสระเมื่อไม่สามารถปรับตัวได้ทันอาจจะตายหมดก็ได้ " ซึ่งสอดคล้องกับ คิกฤทธิ บราวินซ์ (2525:48) ได้กล่าวไว้ว่า " การสืบทอดวัฒนธรรมไม่เหมือนกับการสืบทอดมรดกที่เป็นวัตถุ อันได้แก่ การรักษาของเก่าไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลงเหมือนสิ่งเข้าพิพิธภัณฑ์แต่การรักษาสืบทอดวัฒนธรรมกัน คนในสังคมต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ วัฒนธรรมบางอย่างที่ไม่สามารถปรับให้เข้ามาในชีวิตของคนในสังคมก็จะสูญไป ฉะนั้นการรักษาสืบทอดวัฒนธรรม จึงควรจะต้องพิจารณาวัฒนธรรมที่สามารถปรับให้เข้ากับสังคมไทยได้นอกจากนี้ วีระ บำรุงรักษ์ (2528:145) ยังได้เสนอว่า การพัฒนาและการอนุรักษวัฒนธรรมพื้นบ้านควรศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านส่วนใดที่คนในชาติสัมผัสและไม่เคยเข้าใจ แต่มีแนวโน้มว่าหากได้รับการพัฒนาแล้วจะเหมาะสมกับสังคมไทยมีส่วนช่วยแก้ปัญหาวัฒนธรรมนั้น ๆ ควรได้รับการศึกษา ส่งเสริม ปรับปรุงดัดแปลงให้เหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเผยแพร่ให้แก่ประชาชนตลอดจนวางแผนพัฒนาฟื้นฟูให้แพร่หลาย

การอนุรักษวัฒนธรรมพื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไปนั้น จำเป็นต้องมีหลักการและแนวทางการปฏิบัติได้มีผู้ให้หลักการ วิธีการอนุรักษวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

พระยาอนุมานราชธน (2526:222) ให้หลักการในการอนุรักษส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน

3 ประการคือ

1. ต้องรู้จักของเดิมที่เป็นอดีตไว้
2. ต้องรู้จักปรับปรุงของเดิมให้เข้ากับปัจจุบัน
3. เจือปนซึ่งเป็นอยู่ปัจจุบัน ควรรับของเก่ามาแล้วรู้จักปรับปรุง

นิคม ทาแดง (2523:65-66) ได้เสนอกิจกรรมอนุรักษวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. การส่งเสริมวัฒนธรรม วัฒนธรรมอาจสูญหายไปหรือคงอยู่และเจริญงอกงามสืบทอดมาได้ก็ต่อเมื่อบุคคลในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ รู้คุณค่าของวัฒนธรรมนั้น ๆ และยึดถือปฏิบัติสืบทอด

กันมาแต่บุคคลจะเกิดความรู้ความเข้าใจได้ก็ต่อเมื่อได้รับการสื่อความหมาย และถ่ายทอดให้สามารถปฏิบัติด้วยตนเอง

2. การเผยแพร่วัฒนธรรม การเผยแพร่วัฒนธรรมไปสู่ชุมชนหรือสังคมอื่น ย่อมนำผลมาสู่การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนคือ การพิสูจน์ให้เห็นถึงความคล่องตัวและความดีของวัฒนธรรมพื้นบ้านว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม สามารถรับให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมอื่น ช่วยทำให้บุคคลในชุมชนนั้นเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้านตน

3. การรับเข้า หมายถึง การรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาสู่ภายในชุมชนในลักษณะที่นำเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมของชุมชน เพราะวัฒนธรรมจากชุมชนหรือสังคมอื่นย่อมมีบทบาทและอิทธิพลในฐานะเป็นสิ่งแวดล้อมของวัฒนธรรมเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมของชุมชนให้เหมาะสมกับกาลสมัยอยู่เสมอ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนไว้ได้

4. การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคมที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่โบราณถึงรุ่นปัจจุบันเป็นเวลายาวนาน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ รู้จักแต่การอนุรักษ์ แต่ไม่รู้จักการปรับปรุงและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ วัฒนธรรมพื้นฐานของชุมชนนั้น ๆ อาจสูญหายไป

อาซี สุทธิพันธ์ (2529:127) ได้เสนอแนวทางการส่งเสริม และอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้ คือ

1. การศึกษาทุกระดับควรมีหลักสูตรเกี่ยวกับคุณค่า และการสงวนรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะในระดับมหาวิทยาลัย

2. ำให้มีการตรากฎหมายที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

3. ควรจัดให้มีการส่งเสริมความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ว่าด้วยแนวทางและหลักเกณฑ์ในการสงวนรักษา

4. ควรจัดตั้งหน่วยงานหรือสถาบันขึ้นรับงานด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยเฉพาะ ทั้งนี้ อาจเป็นการจัดตั้งหน่วยงานใหญ่ หรือปรับปรุงขยายหน่วยงานเดิมก็ได้

5. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถาน เพื่อการเก็บรวบรวมไว้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาค

กล่าวโดยสรุปวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นควรคำนึงถึงสภาพทางสังคมและ เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป โดยรู้จักปรับปรุงและพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านตั้งเดิมให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคม

อีกทั้งยังต้องมีการรักษาของเดิมที่เป็นอดีตไว้ โดยมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือสถาบันที่รับผิดชอบงานด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยเฉพาะ และเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไปสู่ชุมชนหรือสังคมอื่น รวมทั้งมีการรับเอาวัฒนธรรมของชุมชนอื่นเข้ามาประยุกต์ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมของชุมชนให้เหมาะสมกับกาลสมัย อีกประการสำคัญคือ การให้การศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับนักเรียนในทุกระดับ ถ้าเราจะกล่าวว่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่ควบคู่กับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมาตั้งแต่โบราณกาลแล้วจะถูกต้อง และผลสุดท้ายคือความเสื่อมสลายงานที่สุด ถ้าพิจารณาในแง่ความเป็นจริงก็เนื่องมาจากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อทุกวงการ ส่วนทางด้านวัฒนธรรมก็ได้รับการแทรกแซงจากวัฒนธรรมใหม่ ๆ ไม่น้อยกว่าวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ " วัฒนธรรมที่แข็งแรงกว่าย่อมครอบงำวัฒนธรรมที่อ่อนแอกว่า " (สมหวัง คงประยูร, 2524:28) จากสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ย่อมมีผลกระทบต่อมรดกทางวัฒนธรรมเช่นเงาเงาจล่อมไปจนถึงควรมีการผดุงรักษา โดยการอนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดการสืบต่อไปให้ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านยังคงมีคุณค่าต่อเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมสืบไปตามวิถีทางอันควร

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเรื่องราวของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านก็มีความจะศึกษาเฉพาะเรื่องของรูปแบบเท่านั้น สิ่งที่ควรศึกษาควบคู่กันไว้ก็คือสภาพสังคมของพื้นบ้าน แนวทางการดำเนินชีวิตตลอดจนเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไม่ว่าจะเป็นทางตรง หรือทางอ้อมซึ่งถ้าหากพวกเขาสามารถศึกษาได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งย่อมจะเกิดผลแก่การอนุรักษ์ ตลอดจนพัฒนาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้ดีขึ้นอย่างแน่นอน

ในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีเรื่องโต้แย้งกันอยู่เสมอระหว่างผู้ที่มีแนวคิดทางด้านการพัฒนาสร้างสรรค์ กับผู้ที่มีแนวคิดด้านการอนุรักษ์นิยมว่าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านควรจะได้รับการรับการแก้ไขดัดแปลงเปลี่ยนรูปแบบหรือประยุกต์ให้ทันสมัยหรือไม่อย่างไร จริงอยู่ที่ทุกอย่างในโลกย่อมมีการเปลี่ยนแปลงหมุนเวียน แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นควรค่อยเป็นค่อยไป และมีขั้นตอนจึงจะสามารถรักษาเอกลักษณ์และเนื้อหาสาระเอาไว้ได้ ความสำคัญของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่ที่การคงเอกลักษณ์เป็นหลัก เพราะเอกลักษณ์ของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นอยู่ในสมัยนั้น ๆ รวมทั้งใช้สืบที่มาของชาติและกลุ่มวงศ์วรรณะของกลุ่มคนไทย และวัฒนธรรมประเพณีสายต่าง ๆ ได้ (สุเชษฐ สมิตถิวัฒน์, 2535:3-4) ดังนั้นในการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นน่าจะประกอบด้วยคน 2 กลุ่ม ที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์อย่างเป็นทางการคือ กลุ่มนักวิชาการที่ทำงานด้านการศึกษารวบรวมเพื่อความเข้าใจถึงความ เป็นมา และคุณค่าของศิลปหัตถกรรมอย่าง

ลึกซึ้ง ทั้งนี้อาจจะเป็นการศึกษารวบรวมไว้เป็นมรดกของชาติให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเป็นหลักฐานให้คนอีกกลุ่มหนึ่งได้นำไปพัฒนาปรับปรุง ส่งเสริมให้งานเหล่านั้นได้พัฒนาปรับปรุงไปบนทางที่ถูกต้อง (วิบูลย์ สีสวรรณ, 2527:94)

ดังนั้นปัญหาจึงมีอยู่ว่า จะทำอย่างไรจึงจะประสานแนวคิดและการทำงานร่วมกันของบุคคล ทั้ง 2 กลุ่มให้ไปแนวทางเดียวกันอย่างมั่นคงเพื่อรักษาคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเอาไว้ และในขณะที่เดียวกันก็มีการพัฒนาไปบนพื้นฐานของเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น ปัญหาเหล่านี้จะแก้ไขให้ลุ่สว่างไปได้คงต้องได้รับความสนใจจากหน่วยงานของภาครัฐ นักวิชาการและเอกชนที่เกี่ยวข้องศึกษาหาแนวทางกันอย่างจริงจัง โดยเน้นให้มีการปลูกฝังค่านิยมการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมที่พื้นบ้านในระบบการศึกษาเพื่อทำให้เยาวชนมีพื้นฐานความรู้และเห็นคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และร่วมกันอนุรักษ์สืบไป

อภัย นาคคง (2523:74-77) ได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านว่าควรประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมตัวอย่าง ได้แก่การเก็บตัวอย่างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านทุกสิ่งทุกอย่างเท่าที่มีหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันให้ได้ตัวอย่างตามความเป็นจริง คือให้ได้สิ่งของที่ผลิตขึ้นและใช้จริงในท้องถิ่นนั้น ๆ งานกรณีที่ไม่สามารถหาตัวอย่างของจริงได้เพราะเลิกทำและเลิกใช้มานานแล้วควรขอให้ผู้ที่เคยทำเคยใช้ของที่สูญไปแล้วนั้นทำใหม่ให้ได้ลักษณะตามความเป็นจริง เช่น เครื่องจักสานที่ใช้ในการทำประมงน้ำจืด เมื่อแหล่งน้ำมีการเปลี่ยนแปลงไปจึงไม่สนใจที่จะผลิตเครื่องจักสานชนิดนั้นอีก ทั้งที่สิ่งนั้นเคยทรงคุณค่าทางฝีมือ รูปทรง และประโยชน์ใช้สอยอย่างยิ่ง เช่น ลอบ ไซ อีจู้ เป็นต้น ควรขอให้ผู้ที่เคยทำเคยใช้เครื่องจักสานนั้นทำเครื่องมือขึ้นขึ้นมาใหม่ตามขนาดรูปทรง และวัสดุเดิม เพื่อแสดงให้เห็นว่าท้องถิ่นนั้นได้เคยทำเคยใช้เครื่องจักสานนั้นมาก่อน ตัวอย่างงาน เช่นนี้ควรเก็บไว้ในแหล่งสะสมหรือพิพิธภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในอนาคตต่อไป ผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านทุกชิ้นทุกชนิดล้วนมีคุณค่าในตัวเองสมควรจะเก็บรวบรวมไว้เพื่อการศึกษาทั้งสิ้น แต่ในปัจจุบันขณะที่มีปัญหาเรื่องความรีบด่วนว่าควรจะเก็บรวบรวมสิ่งใดก่อนจึงขอเสนองานที่ควรเก็บรวบรวมก่อน ได้แก่งานเหล่านี้

1.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นของท้องถิ่นหรือผลงานที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นหนึ่ง ๆ อาจไม่มีคุณค่าทางความงดงามหรือคุณค่าใด ๆ ตามสายตาของคนทั่วไป แต่มีความผูกพันแน่นแฟ้นอยู่กับท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้ทำและผู้ผลิต ซึ่งทั้งผู้ทำและผู้ผลิตย่อมมีเหตุผลเฉพาะในการสร้างสรรค์สิ่งเหล่านั้นขึ้น การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้อย่างดีจำเป็นต้องมีความรู้ในแง่มุมขุขวิทยาและสังคมวิทยาอย่าง

กว้างขวาง

1.2 ศิลปะทัศนกรรมที่มีแพร่หลายในชุมชน คือผลงานที่อาจผลิตในท้องถิ่นอันแต่ได้รับความนิยมนำใช้สอยแพร่หลายในชุมชน แสดงว่าผลิตภัณฑ์นั้นย่อมสนองความต้องการทางประโยชน์ใช้สอยได้เป็นอย่างดีและย่อมต้องกับรสนิยมและเศรษฐกิจของผู้คนในชุมชนนั้นด้วย ผลงานศิลปะทัศนกรรมลักษณะดังกล่าวนี้ควรได้รับการเอาใจใส่ให้มีการสืบต่อเนื่องตลอดไป

1.3 งานทัศนกรรมที่มีคุณค่าควรแก่การรักษาได้แก่ผลงานที่มีลักษณะเด่นในด้านต่าง ๆ เช่น รูปแบบ ฝีมือ ประโยชน์ใช้สอยหรือมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นมาก ผลงานเช่นนี้ถูกผลิตขึ้นด้วยคนที่มีฝีมือหรือความคิดสร้างสรรค์เป็นพิเศษ ควรจะได้รับการเก็บรักษาไว้เพื่อศึกษาให้ได้รับประโยชน์จากจุดเด่นๆ นั้นต่อไป

1.4 ศิลปะทัศนกรรมพื้นบ้านที่กำลังเสื่อมสูญ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่หมดหน้าที่ทางประโยชน์ใช้สอยหรือไม่มีบุคคล วัสดุที่จะทำต่อ เช่น หม้อดิน ภาชนะที่ทำจากดินเผาซึ่งหมดหน้าที่ทางประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง ทั้งที่ภาชนะเหล่านี้มีวิวัฒนาการควบคู่กับชีวิตคนไทยมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ควรเก็บรวบรวมผลงานต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อการศึกษาวิจัยในแง่โบราณวัตถุสำหรับคนรุ่นต่อ ๆ ไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้การเก็บรวบรวมตัวอย่างตามข้อที่ 1 เป็นไปอย่างสมบูรณ์ควรเก็บข้อมูลที่เป็นรายละเอียดของผลงานศิลปะทัศนกรรมนั้น เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาได้ทราบเรื่องราวของสิ่งนั้นเพิ่มเติมในหลายแง่หลายมุม ข้อมูลที่ควรจัดบันทึกหรือแสดงรายละเอียดได้แก่

2.1 อะไร (what) สิ่งที่รวบรวมมานั้นคืออะไร มีภาษาถิ่นอะไรบ้าง ภาษากลางเรียกอะไร ทำด้วยวัสดุอะไร มีรูปร่างลักษณะอย่างไร ภาชนะที่เก็บเป็นภาพ ควรมีภาพต่าง ๆ เปรียบเทียบกับสิ่งที่วัดขนาดได้เพื่อให้รู้ขนาดและรูปร่างทุกด้าน หากมีส่วนประกอบควรแสดงรายละเอียดของส่วนประกอบและวิธีประกอบกันระหว่างส่วนประกอบกับวัสดุนั้นด้วย

2.2 ที่ไหน (where) สิ่งที่รวบรวมมานั้นได้มาจากไหน อยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างไร มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นอย่างไร

2.3 เมื่อไร (when) สิ่งที่รวบรวมมานั้นมีประวัติความเป็นมาอย่างไร ใครเป็นผู้ทำได้แบบอย่างมาจากไหน ทำเมื่อไร มีการดัดแปลงมาอย่างไร ได้มากอยู่ในแหล่งรวบรวมอย่างไร

2.4 ทำไม (why) สิ่งที่รวบรวมมานั้นสร้างด้วยเหตุผลอย่างไร มีหน้าที่ใช้สอยอย่างไร เหตุใดจึงมีขนาดหรือรูปแบบอย่างนั้น เหตุใดจึงใช้วัสดุอย่างนั้น เหตุใดจึงถูกนำใช้สอยในชุมชนนั้น เหตุใดจึงเสื่อมความนิยมไปจากชุมชนนั้น

2.5 อย่างไร (how) สิ่งที่รวบรวมมานี้มีวิธีสร้างสรรค้อย่างไร ตั้งแต่การเตรียมวัสดุเครื่องมือ ขั้นตอนในการสร้างสรรค้จนกระทั่งการตกแต่งจนสำเร็จมีวิธีการอย่างไร

การบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมจากการเก็บตัวอย่างในลักษณะดังกล่าวนี้นอกจากจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในอนาคตแล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในเบื้องต้นอย่างน้อยก็จะเป็นความซาบซึ้งในความคิดสร้างสรรค์ และเห็นความสามารถในการใช้ฝีมือของผู้คนในท้องถิ่น หากสามารถสืบเนื่องเทคนิควิธีการสร้างสรรค้อันจะเป็นผลต่ออย่างแก่งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

3. การวิเคราะห์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ได้แก่การพิจารณาข้อมูลที่รวบรวมได้ตามข้อที่ 1 และ 2 เพื่อให้ทราบสภาพที่แท้จริงและปัญหาของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในด้านต่าง ๆ เช่น รูปแบบ วัสดุผิว วัสดุอุปกรณ์ วิธีการ การตลาดหรือความนิยมชมชอบของประชาชน การวิเคราะห์วิจัยเพื่อให้ได้ความรู้ที่ถูกต้องนี้จะต้องอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และสถิติเข้าช่วยเป็นอย่างมาก ในต่างประเทศเช่น จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ต่างก็มีหน่วยงานหรือสถาบันที่ดำเนินงานด้านนี้อยู่ในชุมชน หรือแหล่งประกอบการหัตถกรรมนั้น ๆ เพื่อวิเคราะห์วิจัยแสวงหาความก้าวหน้าให้แก่งานเหล่านี้ทุกด้าน การวิเคราะห์วิจัยงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านประกอบด้วยหลักการและวิธีการที่เป็นหลักวิชาการอยู่มาก

4. การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน มีเป้าหมายที่แท้จริงอยู่ 2 ประการ คือ

1. เพื่อการอนุรักษ์ คือ การรักษางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้คงอยู่ตามแบบแผนดั้งเดิมที่มีมาเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นๆ

2. เพื่อการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้มีความก้าวหน้าตามวิธีที่ถูกต้อง เนื่องจากไม่สามารถคงลักษณะเดิมไว้ได้เพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การที่สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมออันหากมีสิ่งใดหยุดอยู่กับที่ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าสิ่งนั้นย่อมสูญหายไป การพัฒนาเพื่อให้เกิดการอยู่รอดของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงมีความสำคัญพอ ๆ กับการอนุรักษ์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การจะพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านโดยปรับปรุงทั้งวัสดุรูปแบบและประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับความต้องการในปัจจุบัน โดยที่งานนั้นยังคงมีคุณค่าและรักษาเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นไว้ได้ด้วยนั้นเป็นการยากจะต้องทำอย่างรอบคอบเพราะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะ คุณค่าบางอย่างก็จะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่องานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งมีส่วนดีและส่วนเสีย ดังนั้นการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงควรทำด้วยความระมัดระวังเพื่อให้ความเป็นพื้นฐานดำรงอยู่ และมีความสำคัญพอ ๆ กับการอนุรักษ์

ในบางประเทศที่พัฒนาแล้ว และเป็นประเทศอุตสาหกรรมได้มองเห็นความสำคัญของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านได้มีการออกกฎหมายเพื่อส่งเสริมงานด้านนี้ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527:96-105) จึง

นำเอากฎหมายและแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน มาประยุกต์ใช้กับบ้านเราซึ่งมีลักษณะและสภาพของงานศิลปหัตถกรรมคล้ายกัน

เนื่องจากปัจจุบันช่างพื้นบ้านขาดผู้สืบต่อ สาเหตุหนึ่งมาจากค่านิยมที่ไม่อำนวยความสะดวก "ช่าง" نمی‌گیردเกียรติจากสังคมเท่าที่ควร เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมช่างหัตถกรรมประจำชาติกฎหมายจึงได้ครอบคลุมไปถึงคนเหล่านี้ด้วย โดยยกย่องส่งเสริมไว้ในฐานะเป็นคนสำคัญโดยให้ประกาศเกียรติบัตรและความช่วยเหลือในฐานะ "ช่างศิลป์แห่งชาติ" (Traditional Craft Artist) เป็นการให้เกียรติและกำลังใจแนวหนึ่ง งานด้านกฎหมายมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีสาระสำคัญดังนี้

ขอบเขตในการกำหนดคุณสมบัติของศิลปหัตถกรรมประจำชาติ ศิลปหัตถกรรมที่ได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนส่งเสริมและการอนุรักษ์อยู่ในขอบข่ายดังนี้

1. ศิลปหัตถกรรมนั้น ๆ ต้องเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตประจำวัน
2. ระบบการผลิตส่วนใหญ่ต้องทำด้วยมือ
3. วิธีการหลักเทคนิคสำคัญต้องเป็นแบบประเพณีใช้ทักษะในการผลิตสืบต่อกันมาไม่ต่ำกว่า

100 ปี หรือมากกว่านั้น

4. วัสดุเป็นของพื้นบ้าน
5. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้น ๆ มีลักษณะเฉพาะถิ่น

จากกฎเกณฑ์ดังกล่าวสามารถกำหนดอย่างกว้าง ๆ งานการอนุรักษ์ส่งเสริมมาดังนี้

1. รัฐเป็นผู้สนับสนุนฝึกหัดอบรมช่างในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อรักษาศิลปหัตถกรรมประจำถิ่น
2. หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น เป็นคนเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรม และการดำเนินงาน

ศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่น

3. รัฐให้ความช่วยเหลือในแง่การรวมตัวเป็นสมาคม เพื่อผลประโยชน์การอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแง่การตลาด

จากแนวทางการอนุรักษ์ส่งเสริมที่ วิบูลย์ สีสวรรณ ได้นำมาประยุกต์ใช้กับบ้านเราจะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะการส่งเสริมการทำงานของช่าง และศิลปหัตถกรรมแต่ละชนิดอย่างชัดเจนซึ่งหน่วยงานของรัฐจะเป็นผู้สนับสนุนในการฝึกหัดอบรมช่างในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งเป็นผู้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมและการทำงาน อีกทั้งยังต้องเป็นผู้ช่วยเหลือในการตั้งเป็นสมาคม และในเรื่องของการตลาดอีกด้วย สำหรับประเทศไทยเรา ศรีศักร วัลสีภดต (2521:187-192) นักวิชาการทางด้านมนุษยวิทยา ได้วิเคราะห์ถึงวิธีการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านว่าต้องประกอบด้วย การดำเนินงาน

3 ชั้นคือ

1. โดยการจัดทำมีการสร้างพิพิธภัณฑ์สำหรับท้องถิ่นขึ้นในระดับตำบลหรือหมู่บ้านโดยอาศัยวัดเป็นศูนย์กลาง แล้วรวบรวมของเก่าที่เป็นศิลปวัตถุทางศาสนามาจัดแสดง โดยมีครูและนักเขียนเป็นผู้เก็บรักษาและดำเนินการค้นคว้าและรวบรวมงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยครูประจำโรงเรียนที่สอนในท้องถิ่นนั้น ๆ ควรได้รับการอบรมในเรื่องศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน แล้วนำมาสอนและสนับสนุนให้นักเรียนแลเห็นคุณค่าและความสำคัญ ซึ่งความเห็นนี้ตรงกับ อรศิริ ปาณิเฑ (2532:70) ในเรื่องความจำเป็นในการตั้งศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านตามท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเก็บของเหล่านี้ไว้ว่าตั้งอยู่ก่อนานขึ้นต้นเพื่อทำการศึกษา

2. โดยการสนับสนุนของศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด หรือภูมิภาคอาจเป็นที่มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ และสถาบันราชภัฏ ซึ่งก็มีบ้างแล้วในแต่ละท้องถิ่น ศูนย์วัฒนธรรมเหล่านี้เป็นกลไกที่สำคัญในการผลิตครูที่มีความเข้าใจสอนตามท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งผลจะทำให้เกิดพิพิธภัณฑ์ระดับท้องถิ่นตามตำบลหรือหมู่บ้านต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ ศูนย์เหล่านี้จะเป็นแหล่งที่รวบรวมข้อมูลหรือสิ่งของที่ เป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองของท้องถิ่นของจังหวัดได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับบราวน์ วงษ์เทศ (2527:73) ได้เสนอความเห็นในชั้นการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ว่า ต้องพิจารณาสนับสนุนห้องสมุดแต่ละท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหาร เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาสร้างสรรค์วัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยเน้นที่สถาบันระดับสูง เช่น สถาบันราชภัฏที่มีบุคลากรพร้อมในการที่ศึกษาวัฒนธรรมและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและบุคลากรทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น และประสานงานกับองค์กรภาครัฐบาล เพื่อส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ และพัฒนามาชนทางที่ถูกต้องได้

3. โดยการสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยในส่วนกลางมีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงการสอน การวิจัยเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านพื้นเมือง จัดตั้งสถาบันการวิจัย และขยายหลักสูตรเพื่อเปิดการอบรมวิชาที่เกี่ยวข้องนี้ให้ครูอาจารย์ หรือครูที่ทำหน้าที่ในการค้นคว้าและสอนเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ทำงานอยู่ในศูนย์ศิลปวัฒนธรรมของสถาบันราชภัฏในส่วนภูมิภาค และบรรดานักศึกษาที่สนใจและเลือกเรียนวิชาดังกล่าวโดยตรงเพื่อออกไปมีอาชีพในการดำเนินงานด้านนี้ นอกจากสอนและอบรมแล้วสถาบันดังกล่าวนี้ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการค้นคว้าวิจัยและติดต่อกับสถาบันอื่นภายนอกประเทศด้วย

จากวิธีการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านดังกล่าวมาแล้ว เราควรจะต้องมีการส่งเสริม เผยแพร่ให้คนทั่วไปได้รู้จักงานกว้างขึ้นไปอีก การอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะเป็นการสนับสนุน

ความสำคัญของงานทำให้เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้อื่นถึงความงาม ความฉลาดในการแก้ปัญหา การใช้ชีวิตในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า ซึ่งเราสามารถเรียบเรียงการส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านได้ดังนี้ (สมหวัง คงประยูร, 2524:32-33)

1. ส่งเสริมเผยแพร่ให้คนทั่วไปได้เข้าใจถึงลักษณะของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และภาคภูมิใจในความสำคัญที่เปรียบเหมือนเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น และเมื่อกล่าวรวมกันทุกท้องถิ่นก็คือเอกลักษณ์ประจำชาติที่ไม่มีใครเหมือนใคร

2. ส่งเสริมให้เห็นและเข้าใจในคุณค่าของความงามอย่างชัดเจนจริงจัง การแก้ปัญหา การใช้ชีวิตอย่างชาญฉลาด การให้คติและปรัชญาในการดำเนินชีวิต

3. ส่งเสริมให้มีการผลิตศิลปพื้นบ้านโดยอาศัยวิทยาการใหม่ ๆ เพื่อช่วยยืดอายุการใช้งานของวัสดุ หรือทำให้เกิดความสะดวกในการใช้ หมายถึงว่าวิทยาการนั้น ๆ ไม่ทำให้คุณค่าของงานเสียไป เช่น การทำน้ำยารักษาเนื้อไม้ เป็นต้น

4. ส่งเสริมให้มีการใช้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมากขึ้น โดยให้ผู้ใช้มีความเข้าใจในคุณค่าที่แท้จริง มีใช้หลงรูปแบบที่สวยงามหรือสีที่ปรับปรุงจนขาดประโยชน์ในการใช้สอย แต่การใช้อาจผิดไปจากหน้าที่ใช้สอยเดิมของมันได้ตามความจำเป็นของสังคม

เทพศิริ สุขโสภาและคณะ (2523:74) ได้ให้ความเห็นถึงวิธีการอื่น ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งอาจทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมว่า

1. การศึกษาโดยทั่วไปควรเพิ่มหลักสูตรที่จะเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนนักศึกษาผู้ค้าของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมากขึ้น

2. วิชาศิลปะในโรงเรียนต่าง ๆ อาจเน้นให้ผู้เรียนเห็นความงามของรูปทรง การออกแบบหรือการประดิษฐ์สวดลายต่าง ๆ ให้มากขึ้น ซึ่งจะเห็นหนทางหนึ่งที่จะชักชวนเข้าไปในเด็กที่จะโตเป็นชาวบ้านผู้ที่จะทำหัตถกรรมเหล่านั้น

3. อาจมีการจัดนิทรรศการที่เป็นการเปิดหูเปิดตาช่าง เช่น แสดงงานศิลปหัตถกรรมฝีมือเยี่ยม เปิดอบรมเทคนิคขั้นสูง เป็นต้น

4. หน่วยงานจัดจำหน่ายอาจสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของช่าง เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้คงอยู่จึงมีความสำคัญอยู่หลายประการคือ

1. ช่วยเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมแก่แต่ละชุมชน

2. มีคุณค่าทางด้านความงามทำให้เกิดความสุนทรีย์เบิกบานใจแก่ผู้ชมและผู้สัมผัสพบเห็น

3. เป็นสิ่งแสดงถึงลักษณะเฉพาะถิ่นของแต่ละยุคสมัย อันได้แก่ สถาปัตยกรรมศาสตร์ วัสดุ ความเชื่อ และคตินิยมในแต่ละถิ่น ทำให้เราสามารถทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในอดีตในแต่ละท้องถิ่นได้
4. ทำให้เรารู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของช่างไทยในอดีต และเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย ก่อให้เกิดความสามัคคีกันของคนในชาติ
5. มีประโยชน์อันแก่เศรษฐกิจ ทำให้ไม่ต้องพึ่งพาสินค้าของต่างชาติ มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากขึ้น
6. เป็นการเพิ่มการสร้างงานอาชีพในแต่ละถิ่น โดยนำวัสดุในท้องถิ่นนั้น ๆ มาใช้ทำเป็นคนไม่ต้องอพยพเข้าเมืองหลวง ช่วยลดปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม
7. ช่วยในการพัฒนาประเทศและความมั่นคงของชาติ โดยมีการสร้างงานโดยนำวัสดุในท้องถิ่นเป็นสินค้าส่งออกนำรายได้เข้าประเทศ เมื่อคนในชาติมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคงย่อมส่งผลดีในการพัฒนาประเทศ

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การถ่ายทอดและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมพื้นบ้านเดิมให้เหมาะสมกับสภาพอันแท้จริงของสังคมและธรรมชาติที่แวดล้อม เพื่อให้วัฒนธรรมพื้นบ้านดำรงอยู่และเจริญงอกงามจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันวัฒนธรรมพื้นบ้านทวีความสำคัญมากขึ้น เพราะเป็นเครื่องบ่งชี้พฤติกรรมความเจริญก้าวหน้าของสังคมในอดีต ซึ่งเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงมาถึงปัจจุบัน ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านก็จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ควบคู่กับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมาแต่โบราณ และกำลังจะถูกลืมอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงมีวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อเก็บรวบรวมผลงานไว้ว่าหัตถกรรมเหล่านั้นมีโอกาสพบเห็นได้ศึกษาถึงที่มา และสาเหตุที่เกิดงานชิ้นนั้น ๆ ขึ้น เพื่อที่จะได้ทราบถึงชีวิตความเป็นอยู่ คตินิยมและประเพณีของช่วงวัฒนธรรมนั้น ๆ และตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความห่วงใยและร่วมกันอนุรักษ์มรดกของชาติไว้ โดยมีแนวทางในการอนุรักษ์คือ เก็บรวบรวมผลงานเพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น จัดนิทรรศการเผยแพร่และเก็บรวบรวมงานใน การทำงานของช่างในสาขาต่าง ๆ รวมทั้งเปิดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป งานการร่วมอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านโดยมีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ และบุคลากรที่เยาวชน ผู้ที่โตเป็นผู้ใหญ่ให้เห็นความสำคัญ ความรักและห่วงใยในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านโดยมีพ่อแม่และ

ครูเป็นตัวจักรสำคัญในการถ่ายทอด อบรม

3. การศึกษากับการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่กล่าวนมาแล้วข้างต้น ส่งผลกระทบถึงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้เสื่อมถอยเป็นอย่างมาก การอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก ในปัจจุบันรัฐบาลไทยได้มองเห็นความสำคัญของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน จึงได้มอบหมายให้กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่อนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมมาให้คนรุ่นต่อไปได้ศึกษาและค้นคว้า (กรมศิลปากร, 2529: ศานา) ดังที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539 ในข้อที่ 3.1.4-3.1.5 ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทำนุบำรุง ตลอดจนสนับสนุนให้มีการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2535: 206-207) นอกจากนี้ยังมีการตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบงานด้านอนุรักษ์มรดกของไทยโดยตรง เช่น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการเอกลักษณ์ไทย (วรณี มณฑารักษ์, 2534: 4) กระทรวงอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นเรื่องที่ประชาชนทุกคนควรรู้ให้ความสนใจ และตระหนักถึงคุณค่าศิลปหัตถกรรมไทย ในปัจจุบันเราถือว่าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นปรากฏการณ์อันสำคัญอย่างหนึ่งของโลก เพราะมันเปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนให้เห็นความแตกต่างของประชากรทุกมุมโลก ตัวของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเองก็เป็นทั้งสมบัติของสากลและของนานาชาติ เป็นตัวแทนของท้องถิ่น ของภูมิภาคและของชาติ เพราะมันผลิตขึ้นจากความต่างทางด้านวัฒนธรรมบุคคลลักษณะ ความเชื่อถือ ประเพณี ศาสนา ดนตรี ดังนั้นในปี.ศ. 1959 จึงมีการจัดตั้งองค์การการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ (Unitednation Education Scientific and Culture Organization หรือ UNESCO) และ ศูนย์การศึกษางานอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมระหว่างชาติ (The International Centers for The Study of Preservation and Restoration of Cultural Property หรือ ICCOM) นอกจากนี้ยังมีองค์กรเอกชนอีกหลายแห่งที่ให้ความสนใจด้านงานอนุรักษ์ เช่น สถาบันพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (The International of Museaums หรือ ICOM) สถาบันอนุรักษ์โบราณวัตถุระหว่างชาติ (The International of Conservation of Historic and Artist Work) (Feilden, 1975: 58) รวมทั้งการเป็นสมาชิกสหพันธ์เพื่อพัฒนาสินค้าหัตถกรรมที่เข้าประโยชน์ได้ (Federation for The Develop of Uitlitarin Handcrafts หรือ

FEDEAU) แม้ว่า การอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทยนั้นจะมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบมากมายแต่มิได้เป็นหน้าที่ของผู้ใดผู้หนึ่งเท่านั้น เป็นเรื่องของทุกคนในชาติควรร่วมกันทำนุบำรุงรักษา สืบทอดและเผยแพร่คุณค่าความดีของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยให้สืบต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีหลายวิธี เช่น การเก็บข้อมูล การเก็บรวบรวมตัวอย่าง การวิเคราะห์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ (อภัย นาคคง, 2526:75-77) รวมทั้งกระบวนการทางการศึกษาก็เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน การทำให้การศึกษาและความรู้ความเข้าใจ บวกฝังให้ตระหนักถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยว่าเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของไทยอย่างไร มีความสำคัญอย่างไร ซึ่งการศึกษาไม่ใช่จะทำเพียงช่วงหนึ่งช่วงใดของชีวิตแต่ควรเป็นทั้งตลอดชีวิต ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน โดยการถ่ายทอดทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการถ่ายทอดทางตรงนั้นคือ การอบรมสั่งสอนที่โรงเรียน หรือสถาบันศึกษาเป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรง ส่วนการถ่ายทอดทางอ้อมคือ การที่คนในสังคมได้เรียนรู้จากการสั่งสอนอบรมจากผู้ใหญ่ หรือเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งบางครั้งผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดก็ไม่รู้สึกตัว (อรุณราชธน, 2515:49-50) โดยการถ่ายทอดทางสังคมวิทยาเรียกว่า " การขัดเกลาทางสังคม " (Socialization) ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่เด็กจนโต (ผ่องทิพย์ผู้มีวิรัตน์และคณะ, 2529:29) การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งแนวคิดทางมนุษยวิทยาถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ทางสังคมวิทยาก็ถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอีกด้วย (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2522:18) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าช่วงของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมคือ ช่วงที่เด็กเข้าเรียน (ประเสริฐ แต้มกลิ่นฟู้ง, 2512:12) ดังนั้น พ่อหรือตัวแทนที่ทำหน้าที่สั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคมให้รู้ระเบียบแบบแผน และกฎเกณฑ์ของสังคมสังคมอย่างถูกต้องขึ้นคือ โรงเรียน ซึ่งพ่อแม่มักส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียนอันเป็นการแสดงว่าโรงเรียน เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคมว่าทำหน้าที่กระบวนการสังคมประภิด (สังคมประภิด หมายถึง การอบรมบ่มนิสัย การขัดเกลาหรือการฝึกฝนให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบกฎเกณฑ์ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคม เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข) (ชิต แก้วเพ็ง, 2533:21)

สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เมื่อสังคมเปลี่ยนไปวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ประจวบกับ เชือก 2 เส้นที่ควั่นกันอยู่ วัฒนธรรมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอาจเปลี่ยนไปannerูปของการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือเปลี่ยนแปลงannerูปของคัดแปลง (ผ่องทิพย์ผู้มีวิรัตน์และคณะ, 2521:14) วัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปย่อมมีการกระจายหรือแพร่จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง เครื่องมือที่ำชี้นำการ

เผยแพร่วัฒนธรรมใหม่ ๆ หรือวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปที่ดีที่สุดก็คือ การศึกษา ดังนั้นกล่าวได้ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือของการเผยแพร่วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป (ลักขณา อินทรจักร, 2529:22)

เดิร์คเฮลม (Durkheim อ้างถึงใน ทาวร เกิดเกียรติพงษ์, 2522:75-76) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า " Education is the action exercised by the generation of adult and those which are not yet ready for social life " จากคำกล่าวจะพบว่าหน้าที่หลักสำคัญอย่างหนึ่งของการศึกษาคือ การถ่ายทอดคุณค่าของสังคมและแบบแผนกระบวนพฤติกรรมของสังคมไปยังอนุชน และสมาชิกของสังคมโดยการอบรมสั่งสอนให้คนเห็นคุณค่า เกิดทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมและช่วยกันสืบต่อไป ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม (the conservative function of education) ของสังคมให้แก่สมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่ และสามารถแบ่งออกได้ 3 กระบวนการคือ การรักษาหรือดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม (preservation) การเผยแพร่ออกกว้างขวางขึ้น (dissemination) และการคิดสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ (innovation)

นิคม ทาแดง (2531:13) กล่าวว่า " การศึกษานอกจากจะทำหน้าที่เผยแพร่วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปให้แก่สังคม บางครั้งการศึกษายังเป็นตัวการหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมให้แก่สังคมอีกด้วย กล่าวคือ การศึกษาเป็นตัวกลางที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ทางวัฒนธรรมให้แก่สังคม เป็นแหล่งผลิตวัฒนธรรมใหม่ ๆ และเผยแพร่สิ่งที่ได้สร้างสรรค์นี้ให้แก่สังคมภายนอก " บทบาทของการศึกษาด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้านมีความสำคัญอย่างยิ่ง สถาบันการศึกษาของไทยได้ระบุนบทบาทของบุคคลากรในเรื่องการถ่ายทอดวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจน โรงเรียน และสถาบันหลายแห่งได้จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านสำหรับนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครองและสาธารณชนไว้หลายรูปแบบ เป็นต้นว่า การจัดละคร นิทรรศการ การเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนการแสดงระหว่างจังหวัดระหว่างภาค การเข้าชมสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (เฉลียว วัฒนเลิศ, 2529:31) สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียนขึ้นอยู่กับครูในโรงเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมล รอดคล้าย (2525:บทคัดย่อ) ที่ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครูในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไทยที่ว่า ครูมีบทบาทในการศึกษาค้นคว้าโดยรวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านจากแหล่งความรู้ในชุมชน และควรจัดอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่นักเรียนและสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชานาญ แก้วคะตา (2521

:บทคัดย่อ) ที่ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการอนุรักษ์สืบทอดคตชาวบ้านอีสาน ที่ว่าครูควรทำการศึกษา และรวบรวมคตชาวบ้าน และจัดกิจกรรมทางคตชาวบ้านอยู่เสมอรวมทั้งการจัดนิทรรศการ และให้ความร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน

สุจิต เพียรชอบ (2514:110-111) กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า ครูสามารถทำได้หลายทางคือ สอนในชั้นเรียนหรือสอดแทรกในวิชาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เช่น วิชา ศิลปศึกษา สังคมศึกษา ฯลฯ จัดกิจกรรมในรูปแบบของชุมนุมต่าง ๆ เช่น ชุมนุมศิลปศึกษา ชุมนุมส่งเสริม วัฒนธรรมมาทยหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับงานหัตถกรรม ดั้งเดิมในท้องถิ่นนั้น ๆ การบรรยายเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ

สิทธิชัย ธาณานิติ (2524:137-143) ได้เสนอวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านภายใน สถาบันการศึกษาไว้ดังนี้

1. ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้านโดย นอกจากให้ความรู้ทางทฤษฎีแล้วต้องให้เด็กทำและปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งบางครั้งอาจให้นักเรียนออกไปทำการศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในชุมชนแล้วนำมาจัดบทฝึกไว้
2. การจัดการเรียนการสอน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เห็นและสัมผัสกับวัฒนธรรมพื้นบ้านตลอดจนได้ร่วมกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านดังเช่นที่ วิลา ดวงแก้ว (2530 :23-24) เสนอแนะว่าให้นักเรียนไปหาพ่อแม่พี่น้องมาสอนในโรงเรียน เพื่อให้เด็กเกิดความซาบซึ้งในวัฒนธรรมพื้นบ้านของท้องถิ่นตน
3. ครูต้องเข้าใจเด็ก และลงไปคลุกคลีกับกิจกรรมที่เด็กจัดขึ้น เพื่อสร้างความเชื่อถือ ความศรัทธาความสนิทสนมอันจะช่วยทำให้ครูสอนแนะนำและใช้มาให้เด็กมาสนใจในกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ครูพิจารณาว่าดีแล้ว
4. ในการเรียนการสอนวิชาใดก็ตาม ครูผู้สอนต้องร่วมแรงกันส่งเสริมถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วยกันทุกคน
5. ครูผู้สอนซึ่งมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน จำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีคำนิยม และทัศนคติที่ดีและเหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทย
6. สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริม และเผยแพร่วัฒนธรรมโดยให้นักเรียนนักศึกษาและประชาชนได้มีส่วนร่วมด้วย เพื่อตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทย

เช่น มีการจัดนิทรรศการและงานประเพณีต่าง ๆ

7. มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยทางวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย เพื่อให้ทราบแก่นสาร เนื้อแท้ของวัฒนธรรมพื้นบ้านต่าง ๆ แล้วนำมาสั่งสอนแก่นัก เรียนและประชาชนท้องถิ่นในการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านขั้นพื้นฐาน ครูจะเป็นผู้ที่มอบหมายมากที่สุดทั้งนี้ เพราะเป็นช่วงที่ครูจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดดังที่ ชนิดา รัชชพลเมือง (2531:211) สรุปไว้ดังต่อไปนี้

อิทธิพลของครูที่มีต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม

1. ครูสามารถจูงใจให้เด็กทำกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสติปัญญา
2. ครูสามารถให้ผลย้อนกลับ (feedback) แก่เด็กให้เด็กทราบถึงผลการกระทำของตนเอง รวมทั้งมีการวิจารณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์
3. ครูสามารถเป็นตัวแบบ (model) ที่เด็กจะถือเอาเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้
4. ครูสามารถสร้างสัมพันธภาพส่วนตัวกับเด็กได้อย่างใกล้ชิด รวมทั้งสนับสนุนให้เด็กมีทัศนคติใหม่หรือสนับสนุนทัศนคติที่เด็กมีอยู่ในปัจจุบัน

จากวิธีสอนวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านในสถานศึกษาดังกล่าว เราจะเห็นว่าครูเป็นตัวจักรสำคัญที่มีบทบาทในการสั่งสอนอบรมและถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านให้กับนักเรียน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องมีความรู้ เรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นอย่างดี โดยเฉพาะครูศิลปศึกษาผู้ซึ่งต้องทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ปลุกฝังความเข้าใจและความรู้สึกอันลึกซึ้งของไทย เพื่อให้เยาวชนตระหนักในคุณค่าและร่วมกันอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่เรียกว่า " ศิลปัตถกรรมพื้นบ้าน " สืบไป

เกี่ยวกับการศึกษาศิลปวัฒนธรรมนี้ ได้มีพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (2517:304) ซึ่งได้พระราชทานแก่นักศึกษานิติศาสตร์และบริหารศาสตร์และอนุบริหารศาสตร์ของมหาวิทยาลัยศิลปากรเมื่อวันที่ 12 ตุลาคมว่า

" ...การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นการศึกษาที่สำคัญ และควรดำเนินควบคู่กันไปกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เพราะความเจริญของบุคคลตลอดจนความเจริญของประเทศชาติและของโลกโดยส่วนรวมด้วยนั้นมิใช่ทั้งทางวัตถุและจิตใจ ความเจริญทั้งสองด้านนี้ต้องประกอบกัน เกื้อกูลและส่งเสริมกันพร้อมมูล จึงเกิดความเจริญที่แท้จริงได้ ประเทศทั้งหลายจึงต่างพากันพยายามส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพร้อมกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์... "

ซึ่งสอดคล้องกับที่ศรีศักร วัลลิโภดม (2521:178) ได้กล่าวว่า ประเทศที่เจริญแล้ว มักจะพยายามให้มีการศึกษา วิจัย เรื่องงานสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น สิ่งใดที่ดีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นก็ให้มีการสนับสนุนรักษาไว้ พร้อมกับนั้นก็ให้มีการเผยแพร่ให้กับคนในท้องถิ่นอื่นที่ร่วมสังคมเดียวกันให้รู้และเข้าใจอีกด้วย สุลักษณ์ ศรีบุรี (2536:51) ได้กล่าวถึงบทบาทของการศึกษาไว้ คือ การศึกษาเป็นการสร้างพื้นฐานที่ดีของตนเองและสังคม ผลที่สะท้อนตามมาก็คือ การรู้คุณค่าศิลปะ วัฒนธรรมประจำชาติ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้อย่างต่อเนื่อง ให้สืบทอดต่อไปแก่เยาวชนลูกหลานอย่างไม่รู้จบสิ้น

ดังนั้นการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยการถ่ายทอดแก่เยาวชน รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญนี้จึงได้มีการจัดวางลงในแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรมระยะที่ 7 พ.ศ. 2535-2539 ในนโยบายข้อที่ 10 ว่า " ...ปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนและประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทยรวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้มีการอนุรักษ์ทำนุบำรุง พัฒนาและเผยแพร่ มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ... " (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534:72) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้มีการจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับแผนการศึกษา ในส่วนที่รัฐได้เสริมสร้างความสำนึกในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งปรากฏในหลักสูตรระดับการศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

จุดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษา ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ข้อที่ 3 " 1. เพื่อจัดสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม " และข้อที่ 5 " 1. เพื่อรู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่า รสนิยมที่ดี " (กระทรวงศึกษาธิการ, 2530:247)

จุดประสงค์ของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 วิชาสังคมศึกษาได้กล่าวไว้ในข้อที่ 2 " เพื่อให้ความรักชาติ มีความสามัคคีในชาติ มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ในผลงานอันดีเด่นของคนไทย รู้จักดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกราชและรู้จักรักษาแบบอย่าง วัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ที่งดงามของชาติ " และข้อที่ 6 " เพื่อให้เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นของตน ตลอดจนเห็นคุณค่า มีความรับผิดชอบ รวมทั้งให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ " (กระทรวงศึกษาธิการ, 2531:72) ซึ่งสอดคล้องกับวิชา ส.102 ประเทศของเรา วิชาศิลปศึกษาในข้อที่ 6 " เพื่อให้เกิดความนิยมชมชื่นที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย " (กระทรวงศึกษาธิการ, 2531:134)

จุดประสงค์ของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 กลุ่มวิชาสังคมศึกษาได้

กล่าวถึงในข้อที่ 3 " เพื่อทำให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม " (กระทรวงศึกษาธิการ, 2531:119) กลุ่มศิลปกรรม ในข้อที่ 2 เพื่อให้รู้คุณค่าของศิลปะ อันจะทำให้เกิดความนิยมชมชื่นในศิลปวัฒนธรรมทั้งไทยและสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะอันเป็นเอกลักษณ์ของไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2531:231)

ส่วนในระดับอุดมศึกษาวิชาได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ศิลปไทยอย่างเห็นได้ชัด ดังเช่น มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะโบราณคดี ได้เปิดรายวิชาที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ โบราณวัตถุซึ่งได้รวมถึงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านด้วย ในสาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ใน วิชาการซ่อมสงวนโบราณวัตถุสาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ในรายวิชาการอนุรักษ์ศิลปะและสถาปัตยกรรมและการพิพิธภัณฑสถานและหอศิลป์ เป็นต้น (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530:1-3) ส่วนในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลซึ่งมีหลักสูตรระดับปริญญาตรีก็ได้มีการเปิดการเรียนการสอนในคณะศิลปกรรม สาขา วิชาศึกษาศาสตร์ที่มีการเปิดการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น วิชาศิลปะประจำชาติ วิชาค้นคว้าศิลปไทย การอนุรักษ์ศิลปประจำชาติ เทคนิคการอนุรักษ์หัตถศิลป์ วิจัยหัตถศิลป์ เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2529:19-23)

จากหลักสูตรต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่ารัฐเห็นความสำคัญคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยจึงจัดให้มีวิชาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ศิลปไทยในสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นการศึกษาเพื่อให้บุคคลได้นำความรู้ไปใช้ได้อย่างเหมาะสมชีวิตประจำวันของตนเองได้ การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปไทย จึงเป็นลักษณะการจัดการดูแลรักษา มีความรู้ ทักษะดี ทักษะ แรงจูงใจ ค่านิยม ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งแนวทางจัดการนี้สามารถจัดการได้ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน เช่น การจัดอบรมมัคคุเทศก์ในประเทศไทย ซึ่งเป็นการส่งเสริมเผยแพร่ และให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะไทยทางหนึ่ง การเรียนการสอนเกี่ยวกับ วิชาการอนุรักษ์ศิลปะ เป็นวิชาที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษา ทั้งในกระทรวงศึกษาธิการและสถาบันใน สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยโดยมีการเรียกชื่อวิชาที่แตกต่างกันไป เช่นที่ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้แยกวิชาการอนุรักษ์ออกเป็นหัวข้อย่อย แยกหมวดวิชาชื่อวิชาว่า การซ่อมและสงวน โบราณวัตถุ (Conservation of Archaeological Material) การอนุรักษ์ศิลปะและสถาปัตยกรรม (Historical Art and Architectural) การพิพิธภัณฑสถานและหอศิลป์ (Museum and Art Gallery Study) (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533:130-135) หรือในคณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลใช้ชื่อวิชาว่า การอนุรักษ์ศิลปประจำชาติ (Conservation of Tra

Traditional Arts) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2529:17) อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าชื่อของวิชา นี้จะมีความต่างกันในแต่ละหมวดวิชา และสถาบันที่เปิดสอนแต่โดยหลักการพื้นฐานแล้ว วัตถุประสงค์ ของการเรียนการสอนและขอบข่ายเนื้อหาวิชานั้น ต้องการให้ผู้เรียนศึกษาตามความหมาย ขอบเขต หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและขั้นตอนการอนุรักษ์ศิลปไทย เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าการอนุรักษ์ศิลปกรรม ปกป้องหาที่มีความซาบซึ้งงานศิลปะ (art appreciation) ผู้เรียนรู้จักคุณค่าในงานศิลปะที่ตนสร้างขึ้น และผลงานของผู้อื่นทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก และห่วงแหนงานศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ

ศิลปวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูง เป็นเครื่องหมายแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ ความ เจริญของชนชาติในสังคม ดังนั้นศิลปวัฒนธรรมจะยืนยงคงอยู่ตลอดจนได้รับการสืบทอดให้อยู่ในสังคม านความเจริญงอกงามไม่ได้หากขาดการถ่ายทอดและสืบทอด ตลอดจนกระทั่งการส่งเสริมเผยแพร่ การถ่ายทอด สืบทอดหรือการส่งเสริมเผยแพร่จะกระทำได้นั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาของเยาวชน ทุกระดับชั้น ทุกเพศ ทุกวัย การทำให้ความรู้ความดีทางศิลปวัฒนธรรมนั้นเราอาจแยกได้เป็น 2 แบบ คือ การทำให้ ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมกับการสร้างทัศนคติให้ความคิด เรื่องความนิยมทางศิลปวัฒนธรรม (สุจิต บัวพิมพ์, 2527:78) โดยแท้จริงแล้วการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมก็คือการให้การศึกษาการ ผูกอบรม านสังคมสมัยโบราณพ่อแม่ก็จะถ่ายทอดอบรมสั่งสอนลูกหลานเกี่ยวกับการทำมาหากินของตน านสังคมนั้น ๆ ส่วนในลักษณะสังคมสมัยใหม่ก็อาจจะจัดอยู่ในรูปของโรงเรียน สถาบันราชภัฏ มหา วิทยาลัย เป็นต้น านสังคมที่กล่าวมาแล้วนี้เกี่ยวข้องทำหน้าที่ให้การศึกษ อบรม ผูกพันผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ ตระหนักถึงคุณค่าของผลงานเพื่อที่จะช่วยให้ตัวผู้เรียนมีความสามารถมีชีวิต อยู่ได้ในานสังคม

ดังนั้นศิลปศึกษาจึงเป็นการศึกษาที่สำคัญ ด้วยว่าชีวิตประจำวันของคนเราเกี่ยวข้องกับ ศิลปะอยู่ทุกวันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การที่มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่างานศิลปะจึงเป็น สิ่งจำเป็นต่อทุกคนในสังคม เพราะผู้ที่มีความรู้ความ เข้าใจในศิลปะจะเกิดความซาบซึ้งงานศิลปะ และเกิดความรู้สึกว่างานศิลปะทุกประเภทเป็นงานที่สำคัญมีคุณค่าสมควรแก่การอนุรักษ์ไว้ ดังนั้นการ เรียนการสอนวิชาความ เข้าใจงานศิลปะ ทัศนศิลป์และการอนุรักษ์ศิลปะจึงควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ความ เข้าใจมีความซาบซึ้งตระหนักในคุณค่าของศิลปะ และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ อย่างเหมาะสม

การจัดการเรียนการสอนวิชาความ เข้าใจงานศิลปะ ทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และ การอนุรักษ์ศิลปะนั้นเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตรที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความ เข้าใจ เห็นคุณค่าของงานศิลปะและร่วมกันอนุรักษ์ ผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความ เข้าใจทั้งด้านหลักสูตร

เนื้อหาวิชาและวิธีการสอน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัจจุบันงานด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านได้มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เห็นความสำคัญทั้งภาครัฐและเอกชน ในภาครัฐได้มีการกำหนดนโยบายไว้แผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจโดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และมีการก่อตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยตรง เช่น กรมศิลปากร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นต้น แม้ว่าจะงานด้านอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบมากมายแต่ไม่ได้เป็นหน้าที่ของผู้ใดผู้หนึ่งเท่านั้น เป็นเรื่องของทุกคนในชาติควรร่วมกันทำนุบำรุงรักษาสืบทอดและเผยแพร่ความสำคัญของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อให้อยู่ต่อไป โดยวิธีในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านวิธีหนึ่งที่เป็นไปได้ง่ายคือ การให้การศึกษาค้นคว้าความรู้ความเข้าใจ ปลุกฝังให้เยาวชนเห็นคุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งการศึกษาที่ควรทำทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน เพราะเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่าการศึกษาค้นคว้าเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรม อีกทั้งยังช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีกด้วย บทบาทของการศึกษาด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะบุคคลากร เช่น ครู หลักรัฐและกิจการจะเป็นตัวจักรสำคัญที่มีบทบาทโดยตรงในการสั่งสอนอบรม และถ่ายทอดรวมทั้งปลุกฝังความเข้าใจและร่วมกันอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้คงอยู่ โดยวิชาศิลปศึกษาจะยิ่งเป็นวิชาที่เน้นให้ผู้เรียนรับรู้ และเข้าใจในความงามของงานศิลปะทำให้เกิดความรัก และหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมของชาติและร่วมกันทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติสืบไป

4. บทบาทของสถาบันราชภัฏในการจัดการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

สถาบันราชภัฏนับเป็นหนึ่งในสถาบันหลักที่ให้การศึกษาระดับปริญญาตรีและบุคคลากรทางการศึกษา เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ และทำงานด้านการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพโดยมีปรัชญาในการตั้งสถาบันราชภัฏเพื่อเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (การฝึกหัดครู, 2533 : 1) และมีจุดมุ่งหมายในการตั้งสถาบันราชภัฏในข้อที่ 7 คือ " ...การรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีของชาติ และมีความสำนึกในความเป็นคนไทย... " (การฝึกหัดครู, 2530:3) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาวิชาการศึกษา คณะครุศาสตร์ เป็นคณะวิชาหนึ่งในสังกัดสถาบันราชภัฏ มีหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาด้านวิชาการซึ่งประกอบไปด้วยหลายโปรแกรมวิชา ซึ่งในด้านศิลปศึกษาได้เปิดทำการสอน 3 โปรแกรมวิชา คือ ศิลปศึกษา ศิลปหัตถกรรมและอุตสาหกรรมศิลป์ (การฝึกหัดครู , 2537:21-22) มีการส่งเสริมการศึกษาทางด้านวิชาชีพและให้การบริการทางวิชาการแก่สังคมโดย

เฉพาะพระราชบัญญัติในการก่อตั้ง วิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 มาตรา 5 ได้ระบุชัดเจนถึงภารกิจงานด้านบทบาทของวิทยาลัยครูกับการอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้านว่า "...ให้วิทยาลัยครูเป็นสถาบันการศึกษาและการวิจัยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิชาการและการผลิตครูถึงระดับปริญญาตรี ทำการวิจัยส่งเสริมวัฒนธรรมและวิทยาฐานะของครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและให้บริการทางวิชาการแก่สังคม..." งานแผนการศึกษาของชาติฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539 ได้ระบุถึงบทบาทสถาบันราชภัฏว่าดังนี้ "...พัฒนาสถาบันราชภัฏให้มีศักยภาพ ความพร้อม ความคล่องตัวในการปฏิบัติการทั้งด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคมและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมาให้อิสระประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นเป็นหลัก..." และในนโยบายข้อที่ 5 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมุ่งเน้นให้ครูจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์พัฒนา และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมทั้งในเชิงวิชาการและการนำไปประยุกต์ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน และสนับสนุนกิจกรรมของนักศึกษา เพื่อสร้างวัฒนธรรม คุณธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาประเทศ (การศึกษาศึกษา, 2537:13-15)

เราสามารถสรุปถึงบทบาทของวิทยาลัยครูที่ได้ทำหน้าที่ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 3 ระยะเวลา คือ ระยะเวลาที่อยู่ในฐานะโรงเรียนฝึกหัดครู สังกัดกรมวิสามัญศึกษา ในระยะนี้วิทยาลัยครูกับจังหวัดมีความสัมพันธ์กันมากในการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม ทุกครั้งที่จังหวัดจัดงานประเพณีหรือเทศกาลทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันอาสาฬหบูชา จังหวัดจะให้วิทยาลัยครูเป็นผู้ดำเนินการจัดงานทำต้นเทียน ขบวนพื้ต่าง ๆ วิทยาลัยครูจะจัดการแสดงต่าง ๆ เช่น โขน ลำตัด หรือการบรรเลงปี่พาทย์ เป็นต้น งานด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในระยะแรกนี้ไม่มีงบประมาณสนับสนุนเป็นงานที่ใช้งบประมาณของวิทยาลัยเอง และคณะทำงานจะเป็นในรูปแบบของกรรมการที่วิทยาลัยแต่งตั้งขึ้นระยะที่สอง วิทยาลัยครูมีพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูฯ คือ เริ่มเมื่อพ.ศ. 2518 ในพ.ร.บ.วิทยาลัยครูฉบับนี้ระบุไว้ในมาตรา 5 ข้อที่ 4 ว่า "... วิทยาลัยครูมีหน้าที่บำรุงศิลปวัฒนธรรม ..." กรรมการฝึกหัดครูได้อนุญาตให้หน่วยศึกษานิเทศก์เป็นแกนนำ ในการดำเนินงานได้ตั้งงบประมาณเพื่อปฏิบัติงานในรูปแบบของ "โครงการศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น" โดยมีหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครูเป็นแม่ข่ายและให้วิทยาลัยครูมีองค์การภายในเรียกว่า "ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น" เป็นเครือข่ายทั้ง 36 แห่งกรมการฝึกหัดครูได้รับงบประมาณเพื่อภารกิจนี้ เริ่มในปี 2519 เป็นเงิน 1,080,000 บาท เริ่มงานวิชาการด้านการค้นคว้า วิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยการศึกษาวีธีชีวิตของคนไทยโบราณจากสมุดข่อยโบราณ หนังสือจดหมายอื่น ๆ ที่เป็นเอกสารโบราณ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครูได้ให้ทุนวิจัยด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่อาจารย์ในวิทยาลัยครู ทำการวิจัยต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2519-2526 การ

ปฏิบัติการด้านส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของวิทยาลัยครูในระยะที่ 2 นี้ในเชิงวิชาการจะเป็นที่ยอมรับนับถือมาก เนื่องจากสามารถค้นข้อมูลวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นได้ลึก ซึ่งถือได้ว่าเป็นยุคทองทางวิชาการด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมโดยบทบาทในระยะที่ 2 นี้ สมหวัง คงประยูร (2524:33-34) ได้กล่าวสรุปถึงกิจกรรมของวิทยาลัยครูที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้านว่า

1. ส่งเสริมให้มีกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมภายในสถานศึกษา
2. ร่วมมือกับหน่วยงานราชการและองค์กรต่าง ๆ ในการส่งเสริมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย
3. จัดนิทรรศการศิลปวัฒนธรรมขึ้นเป็นครั้งคราว
4. ศึกษาค้นคว้าและจัดทำเอกสารเพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทั้งทางตรง หรือโดยผ่านสื่อมวลชน
5. ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยในเรื่องความเข้าใจในศิลปกรรมและลักษณะบางอย่าง ที่แสดงถึงความเป็นชาติไทยโดยถูกต้องและส่งเสริมให้เกิดความรัก และหวงแหนสมบัติทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ เช่น ศิลปวัตถุ เป็นต้น

ระยะที่สาม คือเป็นระยะที่วิทยาลัยครูปรับปรุงพ.ร.บ.วิทยาลัย พ.ศ.2527 เป็นวิทยาลัยอุดมศึกษา สำหรับงานด้านทำนุบำรุงศาสนาศิลปวัฒนธรรมยังคงปฏิบัติเหมือนเดิม แต่การดำเนินการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง กล่าวคือ ด้านงบประมาณจัดเป็นแผนงานหนึ่งที่เรียกว่า แผนงานทำนุบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม (ปัจจุบันชื่อแผนงานอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม) ส่วนโครงการศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นสลายตัวไปโดยปริยายและครู อาจารย์ในวิทยาลัยครูมีความชำนาญในการศึกษาค้นคว้า วิจัยมากขึ้น ดังนั้นหน่วยศึกษานิเทศก์จึงไม่จำเป็นต้องเป็นแกนนำในเรื่องนี้ แต่ยังคงเป็นฝ่ายประสานงาน งานค้นคว้าศึกษาวิจัยก็ยังมีเช่นเดิม เช่น วิทยาลัยครูเชียงใหม่ประชุมสัมมนาด้านนาฏศิลป์ศึกษาต่อเนื่องทุกปี วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชจัดสัมมนาเพื่อเสนอผลงานวิจัยภูมิปัญญาชาวบ้านทุกปี นอกจากนี้วิทยาลัยครูร่วมมือกับสวช.ทำให้วิทยาลัยครูมีโอกาสนำศิลปนาฏศิลป์พื้นบ้านไปเผยแพร่ต่างประเทศประจำ รวมทั้งงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านด้วย ถือได้ว่าระยะที่ 3 นี้เป็นยุคนำศิลปพื้นบ้านออกมาเผยแพร่ (การฝึกหัดครู, 2537:4) และมีพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ ปัจจุบัน พุทธศักราช 2538 มาตรา 7 วรรคแรกของสถาบันราชภัฏ นโยบายข้อที่ 5 ด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งเด่นชัดมากของสถาบันราชภัฏโดยเฉพาะงานด้านการศึกษา ค้นคว้า วิจัยอนุรักษ์ พัฒนาและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมถือเป็นจุดแข็งอันสำคัญของสถาบันราชภัฏ นับแต่ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 เป็นต้นมา มีการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมขึ้นในทุกสถาบันราชภัฏ ซึ่งได้ดำเนินการกิจกรรมดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้า วิจัย วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมทั้งการสำรวจ รวบรวม จัดระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการค้นคว้าวิจัย
 2. จัดอบรม สัมมนา ประชุมปฏิบัติการด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น
 3. ดำเนินงานด้านทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น วันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่น อบรมศิลปวัฒนธรรมแก่เยาวชนและประชาชน จัดนิทรรศการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การคัดเลือกผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม
 4. การเผยแพร่วัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทางสื่อมวลชน การแสดง เอกสาร เผยแพร่ การจัดกิจกรรมวัฒนธรรมสัญจร เป็นต้น
 5. พัฒนาศูนย์ศิลปวัฒนธรรมด้วยการสร้างอาคารศูนย์ฯ จัดหาครุภัณฑ์จำเป็นพัฒนาบุคลากร จัดระบบข้อมูลทางวัฒนธรรม จัดหอวัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรม เหล่านี้ เป็นต้น
- ซึ่งในอนาคตต้องทำสื่อกลางไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและให้เอากิจกรรมทางวัฒนธรรมมาสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ โดยสถานที่ตั้งของสถาบันราชภัฏทั้ง 36 แห่ง ที่กระจายกันอยู่ในท้องถิ่นทั่วประเทศได้มีส่วนเอื้ออำนวยอย่างสำคัญในการปฏิบัติการกิจด้านนี้ได้ดีกว่าสถาบันอุดมศึกษาอื่น (สำนักงานสถาบันราชภัฏ, 2538:8)

โดยการดำเนินงานเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของสถาบันราชภัฏทั้ง 3 ระยะนี้จะมีแผนงานเป็นตัวกำหนดอย่างชัดเจน โดยแผนงาน " วิทยาลัยครู : การดำเนินงานด้านทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม " มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้วิทยาลัยครูส่งเสริมอนุรักษ์ และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ เพื่อให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมทั้งของท้องถิ่น ของประเทศและนานาชาติ เปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาตนเองและสังคม และปลูกฝังวัฒนธรรมที่พึงประสงค์สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นโดยมีนโยบายมุ่งเน้นให้วิทยาลัยครูจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ พัฒนา และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ทั้งในเชิงวิชาการและการนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน สนับสนุนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อสร้างวัฒนธรรม คุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาประเทศ และเสริมสร้างโลกทัศน์ที่กว้างและ เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นประเทศชาติและนานาชาติ

1. ด้านการศึกษา การจัดการศึกษาวิทยาลัยครูมุ่งเน้นปรับปรุงกลไก สาระและรูปแบบของกิจการนักศึกษา เพื่อให้บัณฑิตพัฒนาคอบทุกด้าน สามารถบูรณาการกิจการนักศึกษา เข้ากับการจัด

การศึกษาการบริการวิชาการแก่ชุมชน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นปลูกฝังคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ตลอดจนการเป็นผู้มีและผู้ตามที่ดีในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์ซึ่งบัณฑิตในทุกสาขาวิชาชีพจะต้องมีความเป็นคนที่สมบูรณ์พร้อมในทุกด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา และที่สำคัญบุคลิกภาพ มีคุณธรรมและจริยธรรมอันเหมาะสมดีงาม สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงตามความเจริญทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อการดำเนินชีวิตที่มีความสุขและมีคุณภาพต่อสังคม ดังนั้นการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องให้นักศึกษาได้ เข้าร่วมและรับประสบการณ์ต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในสถาบัน ซึ่งกรมการฝึกหัดครูได้จัดกิจกรรมการศึกษาดังนี้

- 1.1 การจัดการศึกษาจัดให้มีหลักสูตรทางศาสนาศิลปวัฒนธรรม ที่เอื้อต่อการส่งเสริมเผยแพร่ทางศาสนาและศิลปวัฒนธรรม
- 1.2 จัดให้มีการเรียนการสอนให้มีเนื้อหาที่เห็นความสำคัญทางวัฒนธรรม และเอื้อต่องานวัฒนธรรม
- 1.3 จัดการศึกษาโดยเน้นวิธีการศึกษา สาระ เนื้อหา กิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิต และศักยภาพของชุมชน
- 1.4 จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรการศึกษา เพื่อเสริมสร้างคนทางวิชาการและวิชาชีพ และกิจกรรมอื่น ซึ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรของนักศึกษาด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยมหาวิทยาลัยครูดำเนินการให้ครบถ้วนตามภารกิจที่กำหนดให้ (กรมฝึกหัดครู, 2537:11)

จากการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้านดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างมาก เห็นได้จากหลักสูตรในคณะครูศาสตร์โบราณคดีศิลปศึกษาที่มีการเปิดการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องงานการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังนี้

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2001104	ศิลป์ไทย 1	2 (1-2)
2011101	ศิลป์พื้นบ้าน	2 (1-2)
2011202	ประวัติศาสตร์ศิลป์ 1	2 (1-2)
2014305	ศิลปศึกษาเบื้องต้น	2 (1-2)
2004103	พิพิธภัณฑ์ศิลป์	2 (1-2)
1013204	กิจกรรมเพื่อการศึกษา งานท้องถิ่น	2 (1-2)

เป็นต้น

โดยนักศึกษาคณะครุศาสตร์ “โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา เป็นนักศึกษาที่ผ่านการเรียนวิชา “ ศิลปพื้นบ้าน ” มาแล้ว ซึ่งรายวิชานี้ เป็นรายวิชาบังคับพื้นฐานอยู่ในแผนงวิชาศิลปพื้นบ้าน หมวดวิชาเฉพาะ ด้านกลุ่มวิชาเนื้อหาเอกศิลปศึกษา โดยมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนคือ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับศิลปะ และทัศนกรรมในชุมชนไทย เน้นลักษณะ วัสดุ วิธีการ ประโยชน์ใช้สอย ความเชื่อหรือเหตุผลที่ปรากฏในรูปแบบของศิลปะที่เข้ารวมทั้งวิธีการอนุรักษ์ และวิธีการเผยแพร่ศิลปพื้นบ้านในสาขาต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นสอนถึงการอนุรักษ์ คือช่วยรักษาให้คงอยู่และ เผยแพร่ให้กับคนรุ่นต่อไป ซึ่งในวิชาศิลปพื้นบ้านนี้ ตามหลักสูตรมีวิชาที่มีความสัมพันธ์กันคือ ศิลปไทย ศิลปทัศนกรรมและสุนทรียศาสตร์ทางศิลป์ วิชาต่าง ๆ เหล่านี้มีจุดประสงค์ เพื่อเอื้ออำนวยต่อวิชาศิลปพื้นบ้าน โดยความคาดหวังของครู อาจารย์ และหลักสูตรต้องการให้นักศึกษาที่จบไปมีความรู้และความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในการอนุรักษ์ อีกทั้งยังสามารถ เป็นผู้เฝ้าชุมชนในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านอีกด้วย

2. ด้านการวิจัย

วิทยาลัยครูได้มุ่งเน้นทำการวิจัยและพัฒนา เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนตอบสนองความต้องการขององค์กรในท้องถิ่นและความต้องการในการพัฒนาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีในการพัฒนาสังคม สนับสนุนให้มีการนำผลการวิจัยและกระบวนการวิจัยไปใช้อย่างจริงจังยิ่งขึ้นทั้งงานด้านการพัฒนาวิชาการ การพัฒนา และดำเนินชีวิตของประชาชน สนับสนุนให้ทำการวิจัยของวิทยาลัยครูเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน พัฒนาองค์กรพัฒนากระบวนการเรียนรู้ พัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาตนเองและพัฒนาท้องถิ่น การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมได้เริ่มทำวิจัยอย่างจริงจังงานระยะที่สอง ซึ่งถือว่าเป็นยุคทองทางวิชาการด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มีตัวอย่างหัวข้อการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การศึกษาประเพณีการชักพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี
 2. ศึกษาวิเคราะห์ช่างฝีมือศิลปประจำถิ่น ศึกษาเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 3. นุชบก ธรรมาสณี ปราสาทล้านนา
 4. ความสัมพันธ์ของขอเก็บนกกับสังคมล้านนา
 5. การศึกษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากหัตถ์ดินจังหวัดเพชรบุรี
 6. การศึกษาระบบสังคมและวัฒนธรรมไทยพวน บ้านหมี่ ลพบุรี
- เป็นต้น

3. ด้านการบริการและการเผยแพร่

วิทยาลัยครูในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการวิชาการด้านวิชาการให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาของท้องถิ่นมากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน ปรับปรุงกลไกและปัจจัยสำหรับการให้บริการวิชาการให้มีศักยภาพและความพร้อมที่จะสนองความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างวิทยาลัยครูกับองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น เพื่อกำหนดทิศทาง รูปแบบ เนื้อหาและร่วมกันดำเนินการในการให้บริการวิชาการ ส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น สำหรับการทำนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูมีงานและโครงการที่สำคัญเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม คือ ความสัมพันธ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมระหว่างประเทศ โครงการนี้กรมการฝึกหัดครูร่วมมือกับสวช. มีงานและโครงการต่าง ๆ ที่ส่งไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมต่างประเทศ ดังนี้

1. งานเทศกาลวัฒนธรรมพื้นบ้านนานาชาติ ณ ประเทศอังกฤษ สวีเดน เดนมาร์ก เนเธอร์แลนด์ เยอรมัน
2. งานไมรตคไทย 1992 ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา
3. เผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมไทยงานพิชชสวนโลก ณ ประเทศเนเธอร์แลนด์
4. งาน Universal Exposition 1992 ณ ประเทศสเปน
5. งานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน Pispalan Sottisi 1992 ณ ประเทศฟินแลนด์และสวีเดน
6. งานเทศกาล Asian Folklore Festival in Ishigaki 1990 ณ ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

ดังนั้นสถาบันราชภัฏในปัจจุบัน จึงต้องปฏิบัติภารกิจนอกเหนือไปจากการให้การศึกษาศึกษาฝึกอบรมแล้ว หน้าที่งานการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นภาระหน้าที่ควบคู่ไปกับภาระหน้าที่ด้านอื่น ๆ โดยปกติสถาบันราชภัฏก็ทำหน้าที่ดังกล่าวอยู่แล้ว ซึ่งนับได้ว่าตั้งแต่เริ่มตั้งวิทยาลัยครูหรือสถาบันราชภัฏตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย สถาบันราชภัฏทุกแห่งจะมีฝ่ายกิจการนักศึกษาเป็นฝ่ายดำเนินการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอยู่แล้ว โดยรับเอาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่เป็นที่ดั้งสถาบันนั้น ๆ มาปฏิบัติร่วมกันระหว่างครู นักศึกษาและชาวบ้าน สถาบันราชภัฏจึงจัดเป็นสถาบันการศึกษาที่ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้าน งานเขตที่สถาบันราชภัฏแต่ละแห่งตั้งอยู่ทั่วประเทศดังนั้นประชาชนท้องถิ่นในชนบทจึงมีโอกาสดำเนินการเข้ามาแสดงความสามารถ

และแสดงผลงานที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน อันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เราภูมิใจอย่างเต็มที่ งานสถาบันราชภัฏทุกแห่งซึ่งงานทุก ๆ ปี จะเห็นได้ว่าสถาบันราชภัฏได้จัดงานนิทรรศการ และการแสดงศิลปวัฒนธรรมขึ้นเป็นงานใหญ่ และเปิดโอกาสอย่างกว้างขวางแก่ชาวบ้านและประชาชนทั่วไป ให้ได้เข้ามาแสดงผลงานและชื่นชมกับงานที่งดงามและสูงค่านั้น (สมหวัง คงประยูร, 2524 : 34) งานนิทรรศการศิลปวัฒนธรรมที่ได้จัดอยู่ตามสถาบันราชภัฏต่าง ๆ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างที่ได้จัดนิทรรศการไปแล้ว ดังต่อไปนี้

งานมรดกอีสาน	ที่สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
งานมรดกไทย	ที่สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี
งานของดีอีสาน	ที่สถาบันราชภัฏเลย
งานเอกลักษณ์ไทย	ที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
งานนิทรรศการชีวิตไทยภาคกลาง เป็นต้น	ที่สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา

โดยนิทรรศการที่จัดขึ้นตามสถาบันราชภัฏดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการแสดงการเล่นพื้นบ้าน การอภิปรายเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น การออกบ้านจำหน่ายสินค้า การสาธิตการสร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน การแสดงดนตรีพื้นบ้าน ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้จะมีส่วนช่วยเสริมต่อการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านทั้งสิ้น เช่น การละเล่นพื้นบ้านซึ่งของชาวอีสานจะมีการนำของ กระติบข้าวมาประกอบการเล่นด้วยหรือการแสดงดนตรี ก็มีการนำเครื่องดนตรีที่มีความปราณีตงดงามเป็นพิเศษมาแสดง เป็นต้น งานนิทรรศการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นนี้ จึงนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งงานการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ประจวบ เลี่ยมผู้ช่วย (2538) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันราชภัฏในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านว่า เดิมสถาบันราชภัฏก็ได้ทำหน้าที่ดังกล่าวอยู่แล้วตั้งแต่ยังไม่เปลี่ยนเป็นสถาบันราชภัฏโดยมีหลักสูตรวิชา " ศิลปพื้นบ้าน " เป็นวิชาบังคับ และในการเรียนการสอนก็จะกระตุ้นให้นำผู้เรียนต้นตัวในด้านงานอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้าน โดยมีภาระค้นคว้าถึงตัวศิลปินผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและผลงาน โดยมีพระราชบัญญัติเน้นถึงการอนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมซึ่งรวมถึงศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ดังนั้นบทบาทของสถาบันราชภัฏในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงสรุปได้คือ

1. สนับสนุนให้นักศึกษาได้ศึกษาและค้นคว้าวิจัย โดยมีสถาบันราชภัฏเป็นฐานข้อมูล
2. สนับสนุนผู้สร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านโดยการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ
3. ศึกษาค้นคว้าและเก็บข้อมูลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้ได้มากที่สุด

4. มีการนำนักศึกษาไปศึกษานอกสถานที่ เพื่อเป็นการปลูกฝังค่านิยมการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ซึ่งสอดคล้องกับ ผดุง พรมมูล (2538) ที่ได้กล่าวสรุปถึงบทบาทของสถาบันราชภัฏในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านว่า

1. เป็นผู้รวบรวมแสวงหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่น
2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาจัดเป็นระบบระเบียบ
3. ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและแนวทางการพัฒนาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
4. ทำการเผยแพร่งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
5. รวบรวมทำเนียบบุคคลที่ทำงานและแหล่งผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นฐานข้อมูล
6. จัดการพัฒนาลูกสูตรการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
7. จัดกิจกรรมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น โดยความร่วมมือของสถาบันราชภัฏ นักศึกษาและชาวบ้าน

ร่วมมือของสถาบันราชภัฏ นักศึกษาและชาวบ้าน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า บทบาทของสถาบันราชภัฏในการที่จะอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นเมื่ออยู่หลายประการ ได้แก่

1. การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
2. การผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจงานการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
3. สนับสนุนกิจกรรมของนักศึกษานการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
4. จัดทำการวิจัยส่งเสริมงานด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
5. ให้บริการแก่สังคมในการจัดทำเอกสารเผยแพร่การอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
6. ร่วมมือกับทางราชการและหน่วยงานอื่นในการส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
7. เป็นผู้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและผลงานเพื่อการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

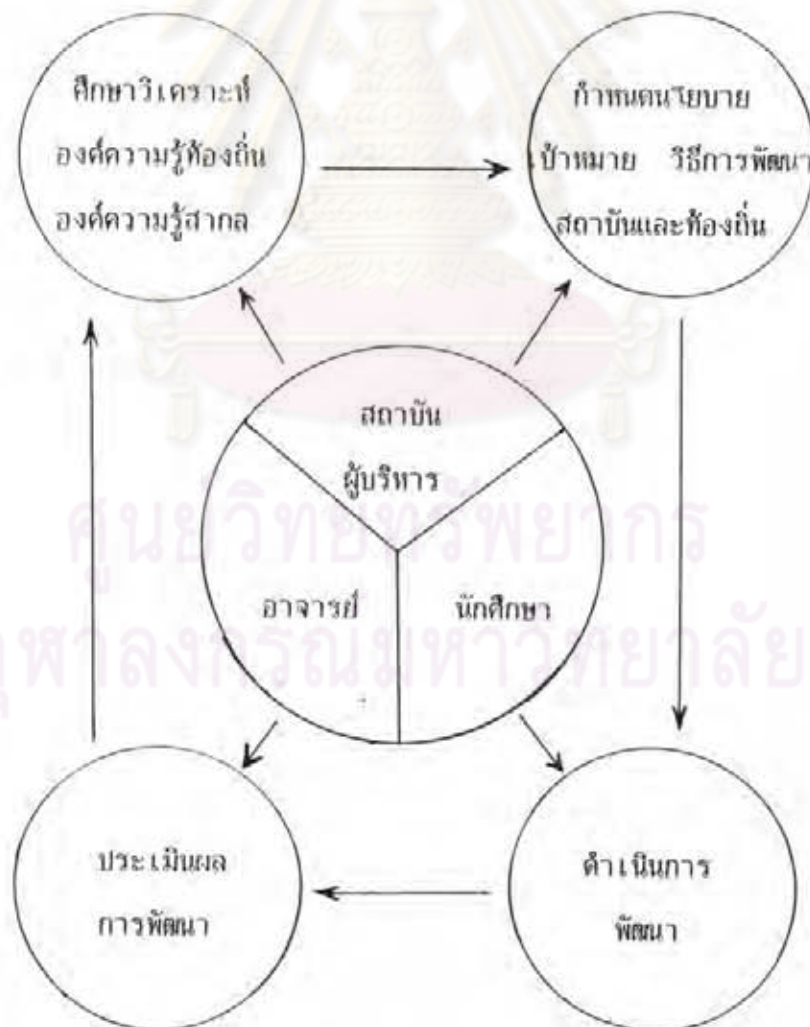
กรรมพื้นบ้าน

8. รวบรวมทำเนียบบุคคลที่ทำงานและแหล่งผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาต่อไป

9. เปิดอบรมวิชาช่างที่เกี่ยวข้องกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้แก่บุคคลทั่วไป
10. เป็นผู้นำในการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5. บทบาทของนักศึกษานักวิชาการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ในการก่อตั้งสถาบันราชภัฏมิจุดประสงค์หลักก็เพื่อผลิตบุคลากรในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีความคาดหวังว่า ผู้ที่จะจบตามหลักสูตรต้องมีคุณสมบัติคือ สามารถรักษาเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติและมีความสำนึกในความเป็นไทย โดยเฉพาะสาขาวิชาการศึกษา สายมัธยมศึกษา โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี มิจุดประสงค์เฉพาะในการผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถพัฒนาภาคทางศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ อีกทั้งยังช่วยในการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านอีกด้วย (การฝึกหัดครู, 2520:7) ในด้านความเป็นอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ด้านบทบาทของนักศึกษานั้น สุธรรม ชาคะสิงห์ (2538:66) ให้ความเห็นว่า นักศึกษาที่จบหลักสูตรสถาบันราชภัฏ จะเป็นนักศึกษาที่เรียนรู้ท้องถิ่น รักท้องถิ่นและสามารถนทำงานท้องถิ่นได้ โดยได้เสนอแผนภาพของสถาบันราชภัฏในการพัฒนาท้องถิ่นดังนี้

จากแผนภาพดังกล่าว จะเห็นได้ว่าในกาเป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นอยู่ที่คน 3 กลุ่มคือ อาจารย์ ผู้บริหารและนักศึกษา โดยสถาบันผู้บริหารซึ่งประกอบด้วยครู อาจารย์จะเป็น ผู้ศึกษาวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ท้องถิ่น และองค์ความรู้สากลนำมาประยุกต์เข้าด้วยกัน และกำหนด นโยบาย เป้าหมาย วิธีการเพื่อพัฒนาสถาบันและท้องถิ่น โดยกำหนดออกมาในรูปของโครงการ หลักสูตรและตัวกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีนักศึกษาเป็นผู้ร่วมมือในการปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งทาง ด้านการเรียน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับชุมชนในท้องถิ่นภายใต้ขั้นตอนที่เรียกว่าการดำเนินการพัฒนา และอาจารย์จะเป็นผู้ประเมินผลจากกิจกรรม และการบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียน การสอนอีกทั้งหลักสูตรในขั้นตอนการประเมินผลการพัฒนา และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนเพื่อ การพัฒนาท้องถิ่นในอนาคตต่อไป จะเห็นได้ว่าจากแผนดังกล่าวนี้ บทบาทของนักศึกษาในการช่วย พัฒนาท้องถิ่นคือ ใน เรื่องของการเรียนโดยให้ความเข้าใจในเนื้อหาให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตร และเรื่องของกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับศิลปวัฒนธรรมของสถาบันราชภัฏ โดยเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัด กิจกรรมดังกล่าว (สุธรรม ชำตะสิงห์, 2538:70) โดยบทบาทของนักศึกษาในการทำนุบำรุงศิลป วัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในบทบาทของวิทยาลัยครูในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย ในระยะแรก ที่อยู่ในฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูมีกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับจังหวัด มีการจัดงานแสดง ประเพณีโดยวิทยาลัยครูเป็นผู้ดำเนินการจัดงาน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการและนำโครงการมาปฏิบัติ ร่วมกันระหว่างนักศึกษาและชาวบ้าน ในระยะที่สองวิทยาลัยครูมีพระราชบัญญัติพ.ศ. 2518 มีศูนย์ วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นหน่วยงานจัดการงานด้านนี้ และมีกิจการนักศึกษาเป็นผู้ร่วมปฏิบัติงาน โดยมี งานวิชาการด้านการศึกษาค้นคว้าวิจัยศิลปวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น และการแสดงนิทรรศการทางด้าน ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นตามวิทยาลัยครูต่าง ๆ โดยความร่วมมือของกิจการนักศึกษาในการเผยแพร่ ใน ระยะที่สาม วิทยาลัยครูมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติพ.ศ. 2527 เป็นวิทยาลัยอุดมศึกษา และมีการทำนุ บำรุงศิลปวัฒนธรรมเหมือนเดิม และมีแผนงานชัดเจนขึ้น และในพระราชบัญญัติปัจจุบันพุทธศักราช 2538 ที่เปลี่ยนเป็นสถาบันราชภัฏก็มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น

1. มีการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น งานศิลปหัตถกรรม พื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อทำการค้นคว้าวิจัย เพื่อทำการจัดเก็บข้อมูลนี้อาจเป็นลักษณะของ กิจกรรมในรายวิชาที่เกี่ยวเนื่องกับศิลปพื้นบ้าน เช่น ให้นักศึกษาไปทำรายงานเกี่ยวกับศิลปินพื้นบ้านที่ สร้างงานหัตถกรรมเคยมีการบันทึกเป็นข้อมูล ภาพถ่ายวิธีการผลิตงาน สถานที่ที่สามารถติดต่อช่างได้ ฯลฯ โดยมีการจัดเก็บข้อมูลไว้ในศูนย์วัฒนธรรม เป็นต้น (ล้าง พรศรี, 2538)

2. การจัดอบรมสัมมนา ประชุมปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น มีการประชุมร่วมกันระหว่างครู อาจารย์ และนักศึกษา นำข้อมูลของนักศึกษาที่มาจากแต่ละจังหวัดแลกเปลี่ยนกันและหาข้อมูลเพิ่มเติม โดยนักศึกษาเป็นผู้จัดการสัมมนาและติดต่อศิลปินพื้นบ้านมา เป็นผู้ให้ความรู้ที่ถูกต้อง เป็นต้น

3. เผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน การแสดง เอกสาร เผยแพร่ นิทรรศการ ฯลฯ เมื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้องแล้วนักศึกษาก็จะเป็นผู้ช่วยในการจัดทำเอกสาร เผยแพร่ หรือจัดนิทรรศการรวมทั้งเป็นผู้ตรงคำให้ เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นต้น จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่การจัดตั้งวิทยาลัยครูในแต่ละจังหวัดนั้น การกิจทางด้านทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่วิทยาลัยครูทำควบคู่กับภารกิจด้านอื่น ๆ อยู่เสมอโดยกิจกรรมต่าง ๆ ที่วิทยาลัยครูเป็นผู้จัดนั้นจะมีนักศึกษาเป็นส่วนร่วมด้วยอยู่เสมอ ดังนั้นบทบาทของนักศึกษานการอนุรักษ์ศิลป วัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นสามารถทำได้หลายวิธี ที่เห็นได้ชัดคือ เมื่อนักศึกษาเหล่านี้จะออกไปเป็นครู ผู้บริหารการศึกษาหรือนักวิชาการซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการจัดการเรียนการสอน เพราะเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ได้ผล โดยครูจะมีบทบาทอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการจัดหลักสูตร การสอนในชั้นเรียน การจัดกิจกรรมในรูปแบบชุมนุมต่าง ๆ การจัดนิทรรศการหรือการจัดบรรยายในโอกาสพิเศษ อีกทั้งยังเป็นผู้รวบรวม ศึกษา วิจัยและจัดทำเอกสารในการ เผยแพร่การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะศิลปศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่เกี่ยวกับคุณค่าศิลปะที่มีต่อสังคม เมื่อบุคคลได้มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ศิลปะจะเป็นพื้นฐานที่ช่วย ส่งเสริมพัฒนาการของบุคคลนี้ให้มีคุณค่าต่อสังคมได้ เพื่อส่งเสริมให้รู้ถึงความงาม มีความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและสามารถทำได้ โดยการทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลัก การทางสุนทรียภาพ องค์ประกอบของความงาม หลักการออกแบบ แนวความคิดประวัติของงานศิลป กรรมแขนงต่าง ๆ เมื่อผู้เรียนเกิดความนิยมชมชอบและภูมิใจงานศิลปวัฒนธรรมประจำชาติของตนเอง เข้าใจความงามของศิลปวัฒนธรรมจนสามารถประเมินผล และตีคุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้ ผู้เรียนก็จะเกิดความรัก ห่วงแทนในสมบัติวัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกของชาติ จะได้ช่วยกันอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมมาไว้สืบไป ดังนั้นนักศึกษาที่จะจะไป เป็นครูจึงต้องมีความจำเป็นอย่างมากในการที่มีความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยมและทัศนคติที่ดี สอดคล้องเหมาะสมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อที่จะได้เป็นผู้ถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง

ล้าง พรศรี (2538) ได้กล่าวถึงบทบาทของสถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ศิลปศึกษา กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า นักศึกษาจะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจในวิชาหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น วิชาศิลปะพื้นบ้าน วิชาพื้นฐานวัฒนธรรมไทย วิชาศิลปะไทย ฯลฯ เพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อการถ่ายทอดปลูกฝังให้นักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อปลูกฝังให้เกิดค่านิยมที่ดี และเกิดความภาคภูมิใจในอันที่จะร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยให้คงอยู่ต่อไป และในฐานะที่นักศึกษาเป็นคนที่้องถิ่นจึงควรจะต้องเป็นผู้สืบทอดงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ ณ ที่นั้น อีกทั้งนักศึกษาจะต้องเป็นผู้ส่งเสริมงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยการเป็นผู้ที่เผยแพร่ อนุรักษ์และพัฒนารูปแบบงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ให้สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสุดท้ายคือนักศึกษาจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ศูนย์วัฒนธรรมของแต่ละสถาบันราชภัฏเป็นผู้จัดขึ้น

ซึ่งสอดคล้องกับที่ ประจวบ เที่ยมผู้ช่วย (2538) อาจารย์สอนวิชาศิลปะพื้นบ้าน คณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต ที่กล่าวถึงบทบาทของนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า นักศึกษาต้องทำความเข้าใจความเข้าใจในวิชาศิลปะพื้นบ้าน และวิชาที่เกี่ยวข้องเพื่อการอนุรักษ์งานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นไปอย่างถูกต้อง โดยในการเรียนการสอนนักศึกษาจะต้องมีการนำวัฒนธรรมพื้นบ้าน หรืองานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อให้ได้ความรู้ในวงที่กว้างขึ้น อีกทั้งยังต้องเป็นผู้นำในการนำงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ เป็นต้น รวมทั้งการเป็นตัวกระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญรู้จักความเป็นพื้นบ้านของไทย ซึ่งให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะและเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพื้นบ้านของตน เช่น กรณีการแต่งตัวของนักศึกษานเื่องของทับหลังฉารายณ์บรรทมสินธุ์ เป็นต้น

ผดุง พรหมมูล (2538) ได้สรุปถึงบทบาทของนักศึกษาในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า

1. นักศึกษาจะต้องศึกษาเรื่องราวและความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในท้องถิ่น
 2. เก็บรักษาของดีที่ยังหลงเหลืออยู่ โดยอาจเก็บด้วยตนเองหรือส่งไปยังสถานที่ที่เหมาะสม เช่น วัดหรือพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น
 3. เก็บรวบรวมข้อมูลศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นอาจเริ่มต้นที่ครัวเรือนของตนเองก่อน
 4. จัดการเผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ ที่ทำได้ เช่น ในฐานะครูก็อบรมสั่งสอนหรือแลกเปลี่ยนความเห็นนำให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของตน
 5. ประยุกต์พัฒนางานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อแนวทางในการประกอบอาชีพ
- ดังนั้น นักศึกษาคณะครุศาสตร์ โปรแกรมวิชาศิลปศึกษาจึงควรตระหนักในการเห็นคุณค่าใน

ความสำคัญและวางแผนการตลาดที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ และมีความรู้ เรื่องศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทยเป็นพื้นฐาน เพื่อนักศึกษาเหล่านี้ผู้ที่จะออกไปเป็นผู้เฒ่าเฒ่าชนานอนาคตในบทบาทของครู อาจารย์ และผู้บริหารการศึกษา รวมทั้งนักวิชาการทางการศึกษา ให้ได้มีความรู้ความเข้าใจตระหนักคุณค่าความสำคัญและมีความรู้ เรื่องการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของตน และสามารถให้ความรู้กับเยาวชนและคนในท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาติมากยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่านักศึกษาสถาบันราชภัฏ วิทยาเขตศิลปศึกษาจะเป็นผู้รับบทบาทอย่างมากในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ทั้งบทบาทในฐานะที่เป็นนักศึกษาและในบทบาทของครูอาจารย์ซึ่งเราสามารถสรุปบทบาทของนักศึกษาในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านได้ดังนี้

1. ทำความเข้าใจถึงความสำคัญและวิธีการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อการถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง
2. ถ่ายทอดและปลูกจิตสำนึกให้แก่เด็ก เยาวชน เรื่องการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในฐานะครู อาจารย์
3. สนับสนุนกิจกรรมของนักเรียน เรื่องการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
4. จัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ใน เรื่องการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในโรงเรียน
5. เป็นผู้ศึกษารวบรวมและทำการวิจัยงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
6. ร่วมมือกับสถาบันราชภัฏในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
7. เป็นผู้นำในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในชุมชน
8. จัดนิทรรศการให้ความรู้ และเผยแพร่งานด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไปสู่ชุมชนท้องถิ่น
9. รวบรวมคำให้ เห็นความสำคัญของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชีวิตประจำวัน
10. เป็นผู้นำในการพัฒนารูปแบบของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและเพื่ออาชีพ

6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

กมล รอดคล้าย (2525:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทของครูในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไทย ตัวอย่างประชากรเป็นครูภาษาไทยจำนวน 233 คน ที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตการศึกษา 3 จำนวน 20 โรงเรียน

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนมีผลต่อการฝึกมรรยาทและการปฏิบัติหน้าที่ ครูควรจัดอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักเรียน ครูควรมีบทบาทในการศึกษาค้นคว้า โดยรวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรมจากแหล่งความรู้ในชุมชน ครูควรส่งเสริมให้เยาวชนไปทัศนศึกษาหรือเข้ารับการอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทย

ชานาญ แก้วคะตา (2521:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการอนุรักษ์สืบทอดคติชาวบ้านอีสาน กลุ่มตัวอย่างคือ ครูภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 172 คนผลการวิจัยพบว่า ด้านการอนุรักษ์ รวบรวมและศึกษา ครูภาษาไทยส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุดว่า ครูภาษาไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรทำการรวบรวมและศึกษาคติชาวบ้านอีสาน และสนับสนุนให้ครูภาษาไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ารับการอบรมด้านคติชาวบ้านอีสาน ในด้านการถ่ายทอดคติชาวบ้านครูส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุดกับคำกล่าวของนักคตินวิทยาที่ว่า " หากไม่อนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านแท้ ๆ ไว้ จะทำให้ชาติต้องสูญเสียบรรยากาศด้านวัฒนธรรมไปจนที่สุด " และครูควรจัดกิจกรรมทางคติชาวบ้านอยู่เสมอ ครูควรศึกษาอบรมเพิ่มเติมและควรจัดทัศนศึกษาตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วรรณิ มณฑาทวี (2534:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษา คณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทยในด้านบทบาทของประชาชนในการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย ด้านรูปแบบและวิธีการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย และด้านส่งเสริมและเผยแพร่อนุรักษ์ศิลปกรรมไทย ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ นักศึกษาศิลปกรรม ซึ่งประกอบด้วยนักศึกษา 4 ภาควิชา คือ ภาควิชาศิลปประจำชาติ ออกแบบศิลปประยุกต์ และศิลปทัศนกรรม โดยการสุ่มตัวอย่าง 258 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาเห็นด้วยกับบทบาทของประชาชนในการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย ไม่แน่ใจกับรูปแบบการอนุรักษ์และวิธีการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย และเห็นด้วยกับการเผยแพร่และส่งเสริมศิลปกรรมไทย นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับปัญหาต่างๆ ดังนี้ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจและไม่เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย ขาดงบประมาณในการดูแลและรักษาศิลปกรรมไทย อีกทั้งกฎหมายพระราชบัญญัติโบราณสถาน ศิลปะโบราณวัตถุยังไม่รัดกุมเพียงพอ เพื่อเป็นการส่งเสริมงานด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรจัดให้มีการอบรมครู อาจารย์และนักศึกษาศิลปะในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปกรรมให้มากขึ้น

วิจิต ลือพีช (2531:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของครูสังคมศึกษานในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดปราจีนบุรี ที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาบทบาทของครูสังคมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดปราจีนบุรีที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในโรงเรียนและชุมชน และทางวิชาการ
2. เปรียบเทียบบทบาทของครูสังคม โดยจำแนกตามประสบการณ์สอนและคุณวุฒิทางการศึกษา
3. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยพร้อมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น กลุ่มประชากรที่ใช้เป็นครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดปราจีนบุรีปีการศึกษา 2530 จำนวน 102 คน โดยใช้แบบสอบถาม ปรากฏผลว่า

1. ครูสังคมส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ส่วนบทบาทด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่จัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติ มีการศึกษาหลักสูตรและจัดเนื้อหาวางแผนการเรียนการสอนด้านวัฒนธรรม เกี่ยวกับบทบาทการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ครูสังคมปฏิบัติมากที่สุดคือ การร่วมมือกับหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในชุมชนเพื่อให้มีการฟื้นฟูประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่น ส่วนบทบาทการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการที่ปฏิบัติ คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างการฝึกอบรมทางด้านวัฒนธรรมไทย

2. บทบาทของครูสังคมศึกษาจำแนกตามประสบการณ์การสอน

3. ปัญหาและอุปสรรคที่ครูสังคมประสบ คือ ขาดการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย ขาดบุคลากรและงบประมาณ

ปัญหาในการส่งเสริมวัฒนธรรม ของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดที่ตั้งอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคกลางพบว่า ปัญหาด้านงบประมาณเป็นปัญหามากกว่าด้านอื่น เพราะงบประมาณในการดำเนินงานไม่เพียงพอเป็นสำคัญ รองลงมาคือ ปัญหาด้านบุคลากรเพราะครูผู้สอนซึ่งทำหน้าที่ เป็นคณะกรรมการดำเนินงานศูนย์วัฒนธรรมด้วยมีหน้าที่ประจำคืองานสอนอยู่มากเป็นสำคัญ ส่วนปัญหาด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์และด้านการประสานงานเป็นปัญหาปานกลาง ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดที่ตั้งอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคกลางคือการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติประจำจังหวัดโดยตรงทำการประสานงานอบรมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมวัฒนธรรม ส่งเสริมงบประมาณให้แก่ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดอย่างเพียงพอกับความจำเป็น และควรแสวงหาความร่วมมือสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นของรัฐ

หน่วยงานเอกชนและประชาชนอย่างจริงจัง

ทองเอื้อน อภินทรมิต (2534:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยของโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย และศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองกับเขตชนบทในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า

1. โรงเรียนมัธยมศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองกับเขตชนบทในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกยึดถือนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ในการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยมีผู้อำนวยการหรืออาจารย์ใหญ่เป็นผู้ตัดสินใจกำหนดนโยบาย ซึ่งเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในแผนการปฏิบัติการของโรงเรียนคณะครูกับผู้บริหารร่วมกันวางแผน และเขียนแผนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในลักษณะแผนประจำปี ผู้พิจารณาอนุมัติโครงการหรือคัดเลือกกิจกรรมอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยคือ ผู้อำนวยการหรืออาจารย์ใหญ่ผู้กำหนดวัตถุประสงค์การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยของโรงเรียนทั้ง 2 เขต คือผู้บริหารและคณะครูร่วมกับคณะกรรมการครูแต่ละโครงการ โดยเรียนในเขตเมืองเน้นการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยระดับท้องถิ่นด้านวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยโรงเรียนทั้ง 2 เขต เก็บรักษา รวบรวม และศึกษาวิจัยข้อมูลวัฒนธรรมสาขามนุษยศาสตร์มากที่สุด ส่วนการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยทุกโรงเรียนในเขตเมืองและเขตชนบทจัดกิจกรรมในวันสำคัญ เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมไทย

2. การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยรวมทุกด้านของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตเมืองและชนบท ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูอยู่ในระดับพอใช้เมื่อเปรียบเทียบพบที่มีความแตกต่างอย่างสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 โดยครูและผู้บริหารเห็นว่าการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยของโรงเรียนในเขตเมือง สูงกว่าโรงเรียนในเขตชนบท เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเห็นได้ว่าอยู่ในระดับดี 2 ด้านว่า ด้านวิธีการดำเนินการ : กิจกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในวันสำคัญเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประเพณีและวัฒนธรรม และด้านความร่วมมือของนักเรียนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

อัจฉรา ทองพลาย (2530:จ) ได้ศึกษาวิจัยถึงบทบาทของครูในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 พบว่าครูควรมีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน และหัตถกรรมพื้นบ้าน ด้านการศึกษาอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่นักเรียนและพบว่าครูและนักเรียนมีความเห็นว่าครูควรมีบทบาท

งานการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียนอยู่ในระดับมากโดยเฉพาะบทบาทในด้านต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรใช้อุปกรณ์เกี่ยวกับประเพณีการเล่นพื้นบ้าน และตัดทอนพื้นบ้านมาประกอบการสอน และจัดตั้งชุมชนวัฒนธรรมขึ้นในโรงเรียนที่ยังไม่มีชุมชนนี้มาก่อน
2. การจัดส่งแคว้นล่อมาโรงเรียน ควรมีการจัดนิทรรศการแผ่นป้ายนิเทศและจัดหนังสือวารสารด้านวัฒนธรรมไว้ในห้องสมุดมากขึ้นและควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนด้วย
3. การศึกษาค้นคว้าด้านวัฒนธรรมควรหาความรู้จากงานเทศกาล และประเพณีจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ และในชุมชน และเยี่ยมชมชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน และบันทึกความรู้เหล่านั้นไว้
4. การเข้าร่วมกิจกรรมและเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมควรสนับสนุนให้นักเรียนผลิตและงานหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายในชัวิตประจำวัน หรือนำออกจำหน่ายในงานนิทรรศการของโรงเรียนอื่น ๆ และควรมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ หรือส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันปรับปรุงส่งเสริมรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านของตน

งานวิจัยต่างประเทศ

อเล็กซานเดอร์ มินิเตอร์ (Alexander Miniter, 1982:4262-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง " Boundary Lining: Black and Students and Adults Study their Community and Ethnographic/Ethnohistoric Perspective " โดยศึกษาถึงการนำความรู้ทางวัฒนธรรมมาประกอบการเรียนการสอน และการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาออกจากรั้วโรงเรียนยังได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นโดยอาศัยแนวคิดทางการศึกษาทางชาติพันธุ์วิทยาโดยอาศัยนักเรียนผิวขาวผิวดำและผู้ใหญ่แอฟริกันอเมริกันในเมืองฟิลาเดเฟีย รัฐเพนซิลวาเนีย เข้าร่วมศึกษาในโครงการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนในชุมชน โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ โดยใช้เทปบันทึกเสียง เอกสารและอุปกรณ์ต่าง ๆ การสัมภาษณ์ใช้คำถามเกี่ยวกับความเชื่อทัศนคติแนวคิดในแง่เชื้อชาติฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมและศาสนา ผลการวิจัยได้อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชน ช่วยให้เข้าใจชุมชนและประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมของโรงเรียนและวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมให้เข้ากันได้

เทียน ยิมศิริ (Khien Yimsiri, 1975) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง " ศิลปพื้นบ้านไทย " (Thai Folk Art) สรุปว่า ศิลปพื้นบ้านสมัยหนึ่งสมัยใดเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกให้เราได้ศึกษาถึงชน

ธรรม เนียมประเพณีและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านสมัยนั้น ๆ ผู้เขียนได้ทุนทำการศึกษาค้นคว้าศิลปะที่บ้านสาขาประติมากรรมสมัยอุทอง สุโขทัยและรัตนโกสินทร์ โดยได้ศึกษาศิลปวัตถุที่ได้เก็บรวบรวมไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์อุทองและพิพิธภัณฑ์สุโขทัย รวมทั้งศิลปวัตถุที่ผู้เขียนได้เก็บรวบรวมไว้เอง ผู้เขียนพบว่าศิลปะที่บ้านทางด้านประติมากรรมส่วนใหญ่มีขนาดเล็กมากแต่ทรงคุณค่าและทรงคุณค่าสูงความแก่การศึกษา เปรียบเทียบช่างปั้นบ้านสามารถแสดงอารมณ์ และแบบอย่างในงานศิลปกรรมของตนได้อย่างเสรี ตรงกันข้ามกับช่างชั้นสูงต้องทำงานอยู่ภายใต้อิทธิพล และอุดมการณ์ทางศาสนาและพระมหากษัตริย์งานประติมากรรมของช่างส่วนใหญ่ทำด้วยใจรักและมีพื้นฐานที่ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ

ศิลปินที่บ้านของอุทองประเภทประติมากรรม ส่วนใหญ่เป็นเครื่องปั้นดินเผาและปูนปั้น มิได้มีคุณค่าและความปราณีต แต่มีความเป็นปึกแผ่นและความประสานกลมกลืนเป็นอย่างดี อาทิ รูปสัตว์ รูปคนโกศบรรจ้อัฐ และรูปกษัตริย์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมและทัศนคติของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ

ศิลปินที่บ้านของอุทองประเภทประติมากรรมของสุโขทัยคล้ายคลึงกับอุทอง คือคงไว้ซึ่งประติมากรรมที่ทำด้วยดินเผา ค่อยในความปราณีตแต่มีคุณค่าทางศิลปะ ศิลปะดังกล่าวแยกออกเป็น 3 หมวดคือ

1. รูปแม่กับลูก รูปครอบครัวและรูปคนกับสัตว์ สร้างขึ้นเพื่อใช้ในพิธีของคนตายหรือพิธีทางไสยศาสตร์ เรียกว่า " ตุ๊กตาเสียมบาล " ศิลปินที่บ้านแสดงความรู้สึกออกมาอย่างสมเหตุสมผล จริงใจ มีรูปทรงและสีลาที่น่าดูมาก

2. เครื่องปั้นดินเผาสำหรับใช้ในบ้านเป็นรูปคนหรือสัตว์ สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยหรือศิลปะ

3. ตุ๊กตาเด็กเล่นเป็นรูปสัตว์ เช่น นก ปลา ช้าง ฯลฯ ใช้เป็นนกหวีดได้ด้วย

แมคโดเวล (Macdowell, 1982) ได้ศึกษาศิลปะที่บ้านในสถาบันอุดมศึกษาในอเมริกาเหนือ (Folkart Study in Higher Education in North American) ผลการวิจัยสรุปว่า สังคมในอเมริกามีความสนใจในศิลปะพื้นเมืองเมื่อนานมาแล้วราวศตวรรษที่ 20 ต้น ๆ นักวิชาการให้ความสนใจศิลปะพื้นบ้านอย่างจริงจัง การเกิดศิลปินบ้าน ผู้ผลิตศิลปินบ้านและการบรรจุหลักสูตรศิลปะพื้นบ้านในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยทั่วไปจึงเตรียมข้อมูล เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาหลักสูตรด้านศิลปะพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษาโดยแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลภายนอกให้มากขึ้น การศึกษาวิจัยนี้ยังมีผลสรุปว่าสถาบันอุดมศึกษามีบทบาท และอิทธิพลที่สำคัญมากในด้านการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะพื้นบ้าน

ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์พื้นบ้าน เป็นสิ่งที่น่าสนใจทั้งงานเชิงวิชาการ และโดยทั่วไปงานวิจัยนี้ยังได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาศิลปพื้นบ้านสมัยใหม่ ในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ และเรียกร้องให้มีการจัดทำข้อมูลด้านการศึกษาศิลปพื้นบ้านทั้งงานเชิงการจัดโครงสร้างและประวัติศาสตร์การเรียนการสอน

มอลลี ลินดิโชโลเปซ (Mollia Leandicho Lopez, 1985:2906 อ้างถึงชิต แก้วเพ็ญ ท้าการวิจัยเรื่อง " A study Phillipine Folklore " ได้เสนอแนะว่า การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ 3 ข้อ คือ จัดทำประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ให้เป็นระเบียบเพื่อช่วยในการตีความ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน เลือกทักษะและเครื่องมือในการฝึกนักศึกษา อธิบายวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ทาสซา คาห์ริล นีเมอ (Tahaza, Khalil Nemer, 1986) ท้าการวิจัยเรื่อง " A Theoretical Model for Preserving The Jordanian Traditional Folk Handicraft Through Art Education " โดยจุดมุ่งหมายของการวิจัยต้องการทราบถึงบทบาทของศิลปศึกษาในการอนุรักษ์สืบทอดหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวจอร์แดน จากงานวิจัยพบว่าผลของวัฒนธรรมใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงยุคสมัย วัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามามากมีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นเหตุให้งานหัตถกรรมพื้นบ้านหลายอย่างสูญหายไป ผู้วิจัยจึงสร้างแบบจำลองทฤษฎีการอนุรักษ์โดยผ่านกระบวนการศิลปศึกษา มีการศึกษารวบรวมคดีที่เกี่ยวข้อง 4 สาขาวิชาคือ ศิลปศึกษา ประวัติศาสตร์ ศิลป์ คติพื้นบ้าน มนุษยวิทยา ข้อมูลได้มาจากห้องสมุดและใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อปรับปรุงแบบจำลองทฤษฎี โดยการดำเนินการใช้การปฏิบัติ เรื่องมนุษย์สัมพันธ์มาปรับปรุงโดยศึกษาเอกสารข้อมูล 4 สาขา และการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับสาขาดังกล่าว จากการศึกษาดังกล่าวค้นพบในสิ่งที่ตรงกันคือ ทุกคนเห็นว่าเป็นต้องมีกิจกรรมการอนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งรวมถึงทางวัฒนธรรม สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ การศึกษาการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี และในแง่เศรษฐศาสตร์ที่คุ้มค่าที่สุด ผลบ่งชี้ว่าความต้องการของกิจกรรมการสืบทอดหัตถกรรมพื้นบ้านตามธรรมชาติของผู้เชี่ยวชาญผู้วิจัยพัฒนาแบบจำลองสำหรับศิลปศึกษาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ จากข้อมูลที่ได้พัฒนาแบบจำลองสำหรับหลักสูตรศิลปศึกษา ซึ่งอาจช่วยในการอนุรักษ์ แบบจำลองนี้โดยพื้นฐานและโครงสร้างมาจาก electric curriculum ในศิลปศึกษา ในแบบจำลองนี้ผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่าการเอากิจกรรมเหล่านี้ไปส่วนหลักสูตรศิลปศึกษาคือวิธีการที่ดีที่สุดในการอนุรักษ์ โดยตระหนักถึงความสำคัญในแง่วัฒนธรรม สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ การศึกษา การปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี และในแง่เศรษฐศาสตร์จะเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการอนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้าน

เทลเลอร์ (Tellier, 1984:2363) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผลงาน

ทางศิลปะกับความซาบซึ้งในศิลปะ 11 ของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ทางศิลปะ (The Significance of the History Museum as a Resource for Art Appreciation) วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อต้องการทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ผลงานทางศิลปะกับความซาบซึ้งในผลงานศิลปะของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์โอไฮโอ ในเมืองโคลัมบัส รัฐโอไฮโอ ผลการวิจัยพบว่าผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ยังไม่สามารถเข้าใจถึงผลงานที่แสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์ได้อย่างชัดเจนขึ้น ทางพิพิธภัณฑ์ควรจัดให้มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจและซาบซึ้งในศิลปะมากยิ่งขึ้นอย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์นับว่าเป็นแหล่งที่มีประโยชน์ต่อการส่งเสริมความซาบซึ้งในศิลปะให้กับประชาชนได้มากที่สุด

วาท์ คาริน (White, Caryn) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " Chinese Folk Art : The Small Skills of Carving Insects. Activities for Children of all Ages . Activity Sheets." ที่พูดถึงศิลปะพื้นบ้านของจีนชนิดหนึ่งที่ถูกรู้จักในนามของ " ทักษะในการแกะสลักแมลง " ซึ่งต่างจากงานศิลปะที่ถูกสร้างโดยช่างที่ได้รับการฝึกฝนให้มีความชำนาญเฉพาะ ศิลปะพื้นบ้านมีข้อกำหนดที่ชัดเจนว่าเป็นงานที่ถูกสร้างโดยคนธรรมดาสามัญ และโดยมากถูกทำขึ้นเพื่อเป็นของขวัญส่วนตัว และคำจำกัดความที่ว่า " ทักษะในการแกะสลักแมลง " เกิดขึ้นโดยเครื่องมือง่าย ๆ มีด และกรรไกร ข้อดีของงานศิลปะชนิดนี้ได้มาจากความเรียบง่าย ความกล้า สีส และความหมายเกี่ยวกับสัญลักษณ์ ความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ช่วยให้นักเรียนเข้าใจถึงความหวัง ความกลัว ความสนุกสนาน และความเสียใจซึ่งเป็นลักษณะในชีวิตประจำวันของชาวจีนในชนบท กิจกรรมที่นำเสนอเกี่ยวกับกรรไกร เกี่ยวกับการใช้แรงจูงใจ สัญลักษณ์ ตำนาน ความต่างชนิดของวัสดุที่ใช้ผลิตงานศิลปะ และการแสดงศิลปะพื้นบ้าน มีคำถามและคำตอบในสิ่งที่มีความหมายมาด้วย สิ่งที่เหมาะสมอย่างยิ่งมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านของจีนซึ่งถูกออกแบบมาให้เสริมความเข้าใจเกี่ยวกับงานนี้

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน และศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นสถาบันการศึกษาและครูจะมีบทบาทเป็นอย่างมาก โดยครูสามารถสั่งสอนให้ความรู้ในท้องเรียนได้โดยตรงหรือจัดทัศนศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ โดยการพาไปดูของจริงจะช่วยให้เกิดความซาบซึ้งยิ่งขึ้น และครูควรจะต้องมีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี โดยครูควรจะเข้าร่วมในการอบรมสัมมนาหรือแสวงหาความรู้ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้านในปัจจุบันทวีความสำคัญมากขึ้น เป็นสิ่งแสดงออกถึงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ดังนั้นจึงควรมีการจัดทำข้อมูลเอกสารด้านการศึกษาและวิธีการอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้านด้วย